შპს გურამ თავართქილაძის სახელობის თბილისის

სასწავლო უნივერსიტეტი

სამართლის ფაკულტეტი

სისხლის სამართლის სამაგისტრო პროგრამა

აუცილებელი მოგერიება, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოება

ნაშრომი შესრულებულია სამართლის მაგისტრის

აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სტუდენტი: **ია ალავიძე**

ნაშრომის ხელმძღვანელი : **თამარ ებრალიძე**

ასოცირებული პროფესორი

თბილისი

2020

შინაარსი

ანოტაცია.....4

Annotation.....5

შესავალი.....6

თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა.....9

თავი II. აუცილებელი მოგერიების ცნება სისხლის სამართალში.....14

2.1. აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები.....14

თავი III. აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება.....30

3.1. აუცილებელი მოგერიების ფარგლები და მათი გადაცილების საკითხი სისხლის სამართალში.....30

თავი IV. აუცილებელი მოგერიების პროვოკაცია 37

4.1. აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის სახეები.....37

თავი V.კვლევის შედეგები.....42

დასკვნა 47

გამოყენებული ლიტერატურა.....50

ანოტაცია

ნაშრომის შესწავლისა და კვლევის ობიექტია აუცილებელი მოგერიება, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოება, ხაზგასმულია აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების ობიექტური და სუბიექტური მხარისათვის დამახასიათებელი ნიშნების დიდი მნიშვნელობა.

ჩატარებულია აუცილებელ მოგერიებასთან დაკავშირებულ და მკვლევართა შორის აზრთა სხვადასხვაობის გამომწვევ ფუნდამენტურ და პრობლემატურ საკითხთა კვლევა.

შესწავლილია აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურა, მისი მართლზომიერების პირობები, აუცილებელი მოგერიების ფარგლები და მასთან ასოცირებული სადავო საკითხები.

განსაკუთრებული მნიშვნელობიდან გამომდინარე, ნაშრომში დიდი ყურადღება აქვს დათმობილი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებისა და მასთან ასოცირებული საკითხების ანალიზს.

ნაშრომში განხილულია აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციასთან დაკავშირებული საკითხები, მისი გამოვლინების ფორმები და აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის სახეების სწორად შეფასების გზები, რომლებიც ჯერ კიდევ მოითხოვენ სრულყოფილად დამუშავებასა და შესწავლას.

ნაშრომში მოყვანილია მაგალითები, რომლებიც აუცილებელი მოგერიების ფარგლების შეფასებისას თითოეულ ფაქტობრივ გარემოებაზე ყურადღების გამახვილების მნიშვნელობაზე მიუთითებს.

Annotation

The object of the study and research of this work - is necessary defend, as contradiction of precluding circumstances, that emphasizes the importance of combination of characteristic signs of objective and subjective sides of legitimacy of the necessary defend.

Researches had been conducted on fundamental and problematic issues to the necessary defend, which caused differentiation of opinions among the researchers.

It had been studied the structure of necessary rebuff, conditions of its legitimacy, limitation of inevitable defend and associated disputes.

Due to its vital importance, the great attention is paid to the limit of necessary defend and the issues that are associated with it.

it had been discussed the related issues to the provocation of necessary defend, the forms of its demonstration and the ways of right assessment of necessary defend, which still require thorough processing and studies.

The work provides examples that highlight the importance of each factual situation while assessing the importance of necessary defend.

შესავალი

აუცილებელი მოგერიების უფლებასთან დაკავშირებული საკითხები დღეს არსებულ იურიდიულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ნაკლებადაა გაშუქებული, თუ არ ჩავთვლით თ. შავგულიძის და ლ.სურგულაძის ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში გამოქვეყნებულ ნაშრომს - *„საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში“* (1988) და შემდგომ პერიოდში სისხლის სამართლის მკვლევარების, მ. ტურავას, ო. გამყრელიძის და სხვათა მიერ პერიოდულად დამუშავებულ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარებს.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლებთან დაკავშირებული საკითხები ყოველთვის აქტუალურად განიხილებოდა სამართლის სისტემის ქვეყნების სისხლის სამართალში. საქართველოში კი, მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებების მიმართ ინტერესი უფრო მეტად გამოიკვეთა მას შემდეგ, რაც საქართველოს 1999 წლის ახალმა სისხლის სამართლის კოდექსმა, წინამორბედი კოდექსისგან გასხვავებით, პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლების საფუძვლები მკვეთრად გამიჯნულ ორ ჯგუფად დაჰყო და ისინი მართლწინააღმდეგობის და ბრალის გამომრიცხველ გარემოებებად წარმოაჩინა.

აუცილებელი მოგერიება ადამიანის სისსხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველია, იმდენად, რამდენადაც, თუ აუცილებელი მოგერიება მართლზომიერების ყველა პირობას აკმაყოფილებს, სახეზე არ გვაქვს დანაშაულის აგებულების მეორე ნიშანი - მართლწინააღმდეგობა.

აუცილებელი მოგერიების უფლება მოქალაქეს ანიჭებს შესაძლებლობას, რომ მან თავდამსხმელის დაზიანების გზით მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისგან დაიცვას როგორც თავისი, ასევე სხვისი სამართლებრივი სიკეთე.

შესაბამისად, არსებობს აუცილებელი მოგერიების ორი სახე: აუცილებელი თავდაცვა და აუცილებელი დახმარება. აუცილებელი მოგერიება მართლზომიერია იმ შემთხვევაში, თუ სახეზე გვაქვს ობიექტური და სუბიექტური მხარისთვის დამახასიათებელი ნიშნების ერთობლიობა.

კერძოდ, აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას ობიექტურად უნდა არსებობდეს თავდამსხმელის მხრიდან ხელყოფა, მომგერიებელს კი უნდა ამოძრავებდეს სამართლებრივი სიკეთის მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან დაცვის მიზანი.

აქედან გამომდინარე, აუცილებელი მოგერიების ვითარების არსებობაზე ვერ ვისაუბრებთ იმ შემთხვევაში, თუ დარღვეულია ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების ერთიანობა.

თემის აქტუალობა: აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტის კვლევის აქტუალობა განპირობებულია მასთან დაკავშირებული მნიშვნელოვანი საკითხებით, რომლებიც ჯერ კიდევ შესწავლის პროცესშია.

მკვლევართა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილების საკითხის მიმართ. არსებული კანონმდებლობით, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებას ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა მომგერიებელი თავდაცვისთვის თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან აშკარა შეუსაბამობაში მყოფ საშუალებას იყენებს.

ამდენად, საკმაოდ დიდ სირთულეებთან არის დაკავშირებული და დეტალურ შესწავლას მოითხოვს იმის დადგენა, რამდენად მართლზომიერად მოქმედებდა მომგერიებელი და გადიოდა თუ არა ის თავისი ქმედებით აუცილებელი მოგერიების ფარგლებიდან.

განსაკუთრებული განხილვის საგანს წარმოადგენს აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის პრობლემა. ხშირია შემთხვევები, როდესაც ადამიანი შეგნებულად და მიზანმიმართულად ცდილობს მეორე ადამიანის პროვოცირებას იმ მიზნით, რომ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის ობიექტად წარმოაჩინოს თავი და ამის შემდეგ მიეცეს თავდამსხმელის დაზიანების შესაძლებლობა.

აქ დავის საგანია, უნარჩუნდება თუ არა პროვოკატორს აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა და თუ უნარჩუნდება, რა მოცულობით.

შეგნებული პროვოკაციის გარდა, არსებობს შესაძლოა არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურად და ეთიკურად დასაძრახი პროვოკაციაც. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ქართულ სისხლის სამართალში აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის პრობლემა ნაკლებადაა დამუშავებული.

კვლევის საგანი. ნაშრომის კვლევის საგანია ქართული სისხლის სამართლით გათვალისწინებული ისეთი მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოების კვლევა, როგორიცაა:

- აუცილებელი მოგერიების ცნება, მისი უფლება და მოცულობა,
- უცილებელი მოგერიების წარმოშობის კანონზომიერებები და თავისებურებები;
- აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები;

- მართლზომიერების ფარგლების გადაცილება თანმდევი იურიდიული შედეგებით;
- აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციასთან დაკავშირებული პრობლემები სისხლის სამართალში.

კვლევის მიზნები. ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოების - აუცილებელი მოგერიების იურიდიული ანალიზი და ასევე მასთან დაკავშირებული მთელი რიგი პრობლემატური საკითხების შესწავლა, განხილვა და შეფასება. ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს ასევე აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტთან ასოცირებული ისეთი სადავო და გამორჩეულად საინტერესო საკითხის გაშუქება და კვლევა, როგორიცაა აუცილებელი მოგერიების ფარგლები და აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის პრობლემა.

კვლევის ამოცანები:

- აუცილებელი მოგერიების აგებულება და ამ სამართლებრივი ინსტიტუტის მართლზომიერების პირობების წარმოჩენა;
- ობიექტური და სუბიექტური მხარისათვის დამახასიათებელი ნიშნების ერთიანობის მნიშვნელობა აუცილებელი მოგერიებისას;
- მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან სამართლებრივი სიკეთის დაცვის სურვილისა და მიზნის როლი აუცილებელი მოგერიებისას;
- აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებად შეფასების პრობლემურობის განხილვა/შეფასება;
- აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის პრობლემის ანალიზი;

კვლევის მეთოდები. ნაშრომში მოცემულია აუცილებელი მოგერიების სამართლებრივ ინსტიტუტთან დაკავშირებული სისხლის სამართლის სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი. კვლევისას გამოყენებულია როგორც ქართველი, ისე უცხოელი მკვლევარებისა და ექსპერტების შრომები, მონოგრაფიები და სტატიები. დამუშავებულია ონლაინ სივრცეში განთავსებული მასალები. კვლევისას გამოყენებულია შედარებით-სამართლებრივი კვლევის მეთოდი.

კვლევის სტრუქტურა და მოცულობა. ნაშრომი შედგება ანოტაციის, შესავლის, სამი თავის, სამი პარაგრაფის, დასკვნის და გამოყენებული ლიტერატურის ნუსხისაგან. ნაშრომის მოცულობა შეადგენს 51 გვერდს.

თავი I. ლიტერატურის მიმოხილვა

აუცილებელი მოგერიების დროს ჩადენილ მკვლელობას ან სხეულის მძიმე ან/და ნაკლებად მძიმე დაზიანებას ცივილიზებული მსოფლიო, როგორც წესი, ყოველთვის მართლზომიერ ქმედებად თვლის, რაც ცხადია, დიდი მიღწევაა. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ ქართული სამართლის ძეგლები, რომლებშიც ნათლად ჩანს, რომ იმ დროს, როდესაც მსოფლიოში ბრალის ინდივიდუალურად განხილვის საკითხიც კი არ იყო დაყენებული, საქართველოში უკვე არსებობდა ე.წ. *„ფათერაკის“* ცნება და პირი, რომელიც აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში ჩაიდენდა უმართლო ქმედებას, ყოველგვარი პასუხისმგებლობისგან თავისუფლდებოდა.[1]

ვახტანგ VI თავის სამართლის წიგნში არა მხოლოდ დეტალურად ხსნიდა „ფათერაკის“ არსს, არამედ კონკრეტული მაგალითებითაც ამყარებდა მას. აუცილებელი მოგერიება ადამიანის ფუნდამენტური უფლებაა და იმდენად პრინციპულად მნიშვნელოვანი საკითხია, რომ მეცნიერთა შორის ამ საკითხის ირგვლივ მსჯელობა და კამათი დღესაც გრძელდება. [2]

საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ითვალისწინებს აუცილებელი მოგერიების სამართლებრივ ინსტიტუტს, რომელიც დანაშაულის შემადგენლობის მეორე ნიშნის, მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებაა. კერძოდ, სსკ-ს 28-ე მუხლის პირველ ნაწილში აღნიშნულია, რომ კანონმდებელი ადამიანს უფლებას აძლევს, რომ მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისას დაიცვას როგორც თავისი, არამედ სხვისი სამართლებრივი სიკეთეც და ის მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს.[3]

აუცილებელი მოგერიება ორი სახისაა:

- აუცილებელი თავდაცვა;
- აუცილებელი დახმარება.

სსკ-ის 28-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, აუცილებელი მოგერიების უფლება პირს აქვს მიუხედავად იმისა, შეუძლია თუ არა მას თავიდან აიცილოს ხელყოფა ან სხვას მოუხმოს საშველად. ამგვარად, აუცილებელი მოგერიებისას კანონმდებელი ადამიანს არ ავალდებულებს

---

[1] ბიჭია, მ., ვახტანგ VI-ის სამართლის წიგნი, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბილისი, 2013, გვ.93
2.იქვე, გვ95
3 საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, თბ., 1999, თბ., 2020, მ. 28

სხვის იმედად ყოფნას და მას დამოუკიდებლად შეუძლია ხელმყოფის მიერ დაწყებული მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის აღკვეთა და სამართლებრივი სიკეთის დაცვა. 28-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, პირს შეუძლია ხელმყოფის დაზიანება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფით წართმეული ქონების ან სხვა სახის სამართლებრივი სიკეთის დასაბრუნებლად, თუ ეს მოხდა უშუალოდ ხელმყოფის ხელში ამ სიკეთის გადასვლისთანავე, თუ ამ სიკეთის დაბრუნება ჯერ კიდევ შეიძლება.[4]

ხოლო ამავე მუხლის მე-4 ნაწილში, ლაპარაკია აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებაზე, რაც გამოიხატება მოქალაქის მიერ თავდაცვის ისეთი საშუალების გამოყენებაში, რაც აშკარად არ შეესაბამება ხელმყოფის მიერ განხორციელებული თავდასხმის ხასიათსა და მოსალოდნელ საშიშროებას.[5]

საინტერესოა მ. ტურავას ნაშრომში „სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა“ - აუცილებელი მოგერიების საკითხთან მიმართებით გამოთქმული მოსაზრებები. ავტორის აზრით, აუცილებელი მოგერიების ორივე სახეს საფუძვლად უდევს ე.წ. დუალისტური პრინციპი, რაც ნიშნავს ინდივიდუალური და ზეინდივიდუალური სამართლებრივი სიკეთეების დაცვის მართლზომიერებას. მისი აზრით, მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისას საფრთხე შესაძლებელია შეექმნას, როგორც ინდივიდუალურ, ასევე საყოველთაო სამართლებრივ სიკეთესაც. შესაბამისად, აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებში წარმოიშვება ინდივიდუალური და საყოველთაო სამართლებრივი სიკეთეების მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან დაცვის აუცილებლობა და უფლება. [6]

ო. გამყრელიძე ნაშრომში - „სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი,“ - აღნიშნავს, რომ აუცილებელი მოგერიება მოქალაქის უფლებაა და არა მოვალეობა. მისი თქმით, თუ მოქალაქე ამ უფლებას არ გამოიყენებს, მას პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება, მაგრამ იმასაც აღნიშნავს, რომ ქართული სისხლის სამართლის კანომდებლობიდან გამომდინარე, ეს დებულება, რომ აუცილებელი მოგერიება მხოლოდ უფლებაა და არა ვალდებულება, შეზღუდულად უნდა გამოვიყენოთ.[7]

---

[4] საქართველოს 1999 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი, თბ., 2020, მუხ. 28

[5] იქვე

[6] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 173-174

[7] გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო",თბ.,2015;გვ. 295

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლის პირველი ნაწილის შინაარსის შესაბამისად, როდესაც მოქალაქე თვითდაცვის მდგომარეობაში იმყოფება, მას შეუძლია აუცილებელი მოგერიების უფლებით ისარგებლოს. იმ შემთხვევაში კი, როცა მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის ობიექტად გვევლინება სხვისი სამართლებრივი სიკეთე, ან ასეთ სიკეთეს საფრთხე ემუქრება, მოქალაქეს უკვე წარმოეშვება აუცილებელი დახმარების მოვალეობა, რაც სსკ-ით გათვალისწინებული განსაცდელში მიტოვებას და დაუხმარებლობას ნიშნავს.

თ. შავგულიძე ნაშრომში - „ საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში“ - გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ აუცილებელი მოგერიების არსებით მხარეს წარმოადგენს მომგერიებლის უფლება დაიცვას კანონით გათვალისწინებული სამართლებრივი სიკეთეები თავდამსხმელისთვის ზიანის მიყენების გზით. ეს ზიანი შესაძლოა სხვადასხვა სიმძიმის იყოს და ის არ გამორიცხავს აუცილებელი მოგერიების დროს თავდამსხმელისთვის სასიკვდილო ზიანის მიყენების შესაძლებლობასაც. ავტორის აზრით, ზიანის მიყენება, რომელიც ერთ კერძო შემთხვევაში დანაშაულად მიიჩნევა, აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში გამორიცხავს ჩადენილი ქმედების საზოგადოებრივ საშიშროებასა და დასჯადობას.[8]

თ. შავგულიძე, აფასებს რა აუცილებელი მოგერიების სამართლებრივი ინსტიტუტს, მიიჩნევს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლებას აქვს ზოგადპრევენციული მნიშვნელობაც, რადგან კანონმდებლის მიერ მოქალაქისთვის აუცილებელი მოგერიების უფლების მინიჭება, რაც მართლსაწინააღმდეგო ხელმყოფის დაზიანებაში გამოიხატება, მოტივაციურ ზემოქმედებას ახდენს დამნაშავეზე, ანიშნებს მას უშუალო წინააღმდეგობის რიდით ძალადობისგან თავი შეიკავოს.[9]

აქედან გამომდინარე, აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტის არსებობით მოქალაქეებს უფლება ეძლევათ, რომ აქტიურად ჩაერთონ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლაში და დაიცვან კანონით დაცული სამართლებრივი სიკეთეები.

ქართულ სისხლის სამართლის კანონმდელობაში მოცემულია პირობები, როდესაც აუცილებელი მოგერიება მიიჩნევა მართლზომიერად და სწორედ ამ პირობების არსებობის

---

[8] შავგულიძე თ., სურგულაძე ლ., საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 33

[9] იქვე, გვ.34

შედეგად ხდება აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფი ადამიანის მოქმედების, ანუ თავდამსხმელის დაზიანების გამართლება.

სხვა სიტყვებით, თუ მოქალაქე აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებში არ მოქმედებს, შესაბამისად ის აუცილებელი მოგერიების ფარგლებიდან გადის და ამდენად, მისი ქმედება ამ შემთხვევაში მართლსაწინააღმდეგოდ მიიჩნევა.

ი. დვალიძე ნაშრომში - „მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე“ - აღნიშნავს, რომ სამართლებრივ სიკეთეთა კონფლიქტისას, რასაც ადგილი აქვს აუცილებელი მოგერიებისას, მომგერიებლის მიერ სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების მართლზომიერად ჩასათვლელად აუცილებელია სისხლის სამართლის კანონმდებლობის შესაბამისად განისაზღვროს აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები.[10]

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებზე და აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილების საკითხზე თავიანთ საფუძვლიან და დასაბუთებილ შეხედულებებს გამოხატავენ მ. ტურავა და ო. გამყრელიძე.

ნაშრომზე მუშაობისას საინტერესო მასალები მოვიძიე ი. ხერხეულიძის სადისერტაციო ნაშრომში - „აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლო -საქსური ტიპის) სამართალში“.[11] ავტორი, განიხილავს რა აუცილებელი მოგერიების ვითარებას და მასთან ასოცირებულ პრობლემატურ საკითხებს, ხაზს უსვამს აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას თავდაცვის სურვილის არსებობის დიდ მნიშვნელობას, შესაბამისად, სამართლებრივი ინსტიტუტის სუბიექტიური ელემენტის არსებობას.

ნაშრომში განხილული სასამართლო პრაქტიკიდან მოყვანილი შემთხვევების ანალიზის საფუძვლეზე უფრო ადვილად აღქმადი ხდება, თუ როდის მოქმედებს მომგერიებელი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში და ამასთან ერთად, რა შემთხვევაში ხდება მისი მხრიდან აუცილებელი მოგერიების გადამეტება. ი. ხერხეულიძის მიერ ცალკეა განხილული და შესწავლილი ისეთი მნიშვნელოვანი საკითხი, როგორიცაა აუცილებელი მოგერიების პროვოკაცია და მისი გამოვლინების ფორმები. [12]

---

[10] სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 2007, გვ. 246

[11] ხერხეულიძე ი., „აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლო -საქსური ტიპის) სამართალში“, თსუ, იურიდიული ფაკულტეტი,სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი, 2008, გვ.67

[12] იქვე, გვ.68

აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციასთან მიმართებაში საინტერესოა, მ. ტურავას, ბ. ჯიშკარიანისა და თ. ცქიტიშვილის მიდგომა და შეხედულებები, მაგრამ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის საკითხის გარშემო დღემდე მიმდინარეობს მსჯელობა და კამათი მეცნიერებსა და ექსპერტებს შორის და შესაბამისად, აღნიშნული საკითხი ჯერ კიდევ არ არის სათანადო დონეზე დამუშავებული და ამდენად, მეტად მნიშვნელოვანია ამ პრობლემატური საკითხის შემდგომი, ხარისხიანი კვლევა.

თავი II. აუცილებელი მოგერიების ცნება სისხლის სამართალში

2.1. აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობები

პირის უფლებას, დააზიანოს ხელმყოფელი (სამართალდამრღვევი) მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისას თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად, სისხლის სამართალში აუცილებელი მოგერიება ეწოდება. აუცილებელი მოგერიება, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოება, უძველესი, ე.წ. კლასიკური ხასიათის ინსტიტუტია, რომლის შესახებ ცნობები ჯერ კიდევ ძველ რომში გამოჩნდა..

„თუ ჩვენს სიცოცხლეს საფრთხე, ძალადობა, ყაჩაღობა ან მტრის იარაღი ემუქრება, მაშინ დაცვის ყველა საშუალება გამართლებულია. დაე, კანონი დადუმდეს იარაღის ჟღარუნში და ნუ მოგვთხოვენ ველოდოთ მას, თუკი ის, ვინც კანონს დაელოდება, უფრო ადრე გახდება უკანონობის მსხვერპლი, ვიდრე სხვას კანონით დათრგუნავდეს“ – ძველი რომაელი ორატორის, ფილოსოფოსისა და პოლიტიკური მოღვაწის მარკუს ტულიუს ციცერონის ეს სიტყვები ნათლად მიუთითებს აუცილებელი მოგერიების შინაარსსა და დანიშნულებაზე. „თავდაცვის უფლება, ციცერონის აზრით, ბუნებრივი, თანდაყოლილი უფლებაა და სახელმწიფოს მხოლოდ ის დარჩენია, რომ აღიაროს ადამიანის ეს უფლება. აქ, რა თქმა უნდა, საუბარი არ არის უშუალოდ აუცილებელ მოგერიებაზე, მაგრამ მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისას თავდაცვის უფლება თავის თავში მოიცავს მხოლოდ აუცილებელ მოგერიებას.„[13]

აუცილებელი მოგერიების შინაარსი დროთა განმავლობაში უფრო და უფრო უფრო გაფართოვდა და დღეს მასში უკვე იგულისხმება არა მხოლოდ საკუთარი, არმედ სხვისი სამართლებრივი სიკეთეების დაცვაც. ამასთან უნდა აღვნიშნოთ, რომ თავდაცვის უფლებისგან განსხვავებით, სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დაცვა ცალკეულ შემთხვევებში შესაძლოა პირის ვალდებულებადაც კი იყოს მიჩნეული.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, მართლსაწინააღმდეგოდ არ მოქმედებს ის, ვინც ამ კოდექსით გათვალისწინებულ ქმედებას ჩაიდენს აუცილებელი

[13] ხერხეულიძე ი., აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლოსაქსური ტიპის) სამართალში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2008; გვ.12

მოგერიების მდგომარეობაში, ესე იგი, ვინც მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისას დააზიანებს ხელმყოფს თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზნით. [14]

შეიძლება გამოვყოთ აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების რამდენიმე პირობა:

- ხელყოფა უნდა იყოს მართლსაწინააღმდეგო;
- ხელყოფა უნდა იყოს რეალური;
- ხელყოფა უნდა იყოს იმწუთიერი;
- ხელყოფა უნდა იყოს რელევანტური ანუ სოციალურად მნიშვნელოვანი.

აუცილებელი მოგერიების უფლება მხოლოდ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისას წარმოიშობა. ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა კი ნიშნავს, რომ პირის ქმედება წინააღმდეგობაში მოდის სისხლის სამართლის ნორმებთან და, აქედან გამომდინარე, მიმართულია სისხლის სამართლის კანონით დაცული ინტერესებისთვის ზიანის მიყენებისკენ. ხელყოფა, როგორც ქმედება, აღწერილია სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლებში. კერძოდ, ამ ქმედებების ჩამონათვალში შედის:

- მკვლელობა;
- ჯანმრთელობის დაზიანება;
- გაუპატიურება;
- ყაჩაღობა;
- ქრთამის აღება;
- უკანონო მეწარმეობა და ა.შ.

გამომდინარე იქიდან, რომ თუ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა დამთავრებულია, ჩვენ აუცილებელ მოგერიებასთან კი არა, დამნაშავის შეპყრობასთან გვაქვს საქმე, ხელყოფის პროცესში არსებობს აუცილებელი მოგერიების უფლება .

განსხვავება აუცილებელ მოგერიებასა და დამნაშავის შეპყრობას შორის ობიექტური თვალსაზრისით სწორედ ამაში მდგომარეობს. მოქალაქის მიერ დამნაშავის შეპყრობის უფლების მომენტს წარმოადგენს აუცილებელი მოგერიების ვითარების შეწყვეტა, ხოლო აუცილებელი მოგერიების ვითარება კი წყდება ხელყოფის შეწყვეტასთან ერთად.

ზოგ შემთხვევაში დანაშაულის (ხელყოფის) იურიდიული და ფაქტობრივი დამთავრება შესაძლოა ერთმანეთს არ ემთხვეოდეს. ამის მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ თავისუფლების

[14] საქართველოს 1999 წლის სისხლის სამართლის კოდექსი, თბ., 2020, მუხ. 28

უკანონო აღკვეთა, რომელიც დენადი დანაშაულია, რის გამოც ამ დანაშაულის იურიდიული და ფაქტობრივი დამთავრების მომენტები ერთმანეთს არ ემთხვევა.

თავისუფლების უკანონო აღკვეთისას სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა გრძელდება აღნიშნული დანაშაულის ფაქტობრივად დამთავრებამდე. აქედან გამომდინარე, აუცილებელი მოგერიების უფლება დანაშაულის ფაქტობრივად დამთავრების მომენტამდე არსებობს .

მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა ძირითადად აქტიური მოქმედებით გამოიხატება, მაგრამ არაა გამორიცხული, რომ ზოგ შემთხვევებში ხელყოფა უმოქმედობითაც გამოიხატოს. ამის მაგალითად შესაძლოა დავასახელოთ თავისუფლების უკანონო აღკვეთის მოგერიება.

უნდა აღინიშნოს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლება არ აქვს ეჭვმიტანილს, იმ შემთხვევაში, როცა მის დაკავებას შესაბამისი სამართალდამცავი ორგანოები ახორციელებენ, რადგან სწორედ ამ უკანასკნელთ აკისრიათ ასეთი ვალდებულება შესაბამისი ნორმატიული აქტის საფუძველზე. სამართალდამცველების ქმედება კი, რა თქმა უნდა, არ შეიძლება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფად იქნეს მიჩნეული. რაც შეეხება აუცილებელი მოგერიებისას პირის შერაცხადობის ან შეურაცხადობის საკითხს, სამართლებრივი თვალსაზრისით მნიშვნელობა არა აქვს ხელყოფას შერაცხადი პირი ახორციელებს თუ შეურაცხადი, რადგან მოქალაქეს ყველა შემთხვევაში აქვს აუცილებელი მოგერიების უფლება.აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ საკმარისია ხელყოფა იყოს მართლსაწინააღმდეგო და არაა სავალდებულო სამართლებრივი სიკეთის ხელმყოფი ბრალეულად მოქმედებდეს, რადგან სამართლებრივ სიკეთეს მართლსაწინააღმდეგო, მაგრამ არაბრალეული ხელყოფისას ისეთივე საფრთხე ემუქრება, როგორც დანაშაულებრივი სელყოფისას. [15]

განსხვავებულია მდგომარეობა იმ კერძო შემთხვევაში, თუ პირს მაგალითად, ძაღლი დაესხმება თავს. ამ შემთხვევაში უკვე საქმე გვაქვს არა აუცილებელი მოგერიების, არამედ უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობასთან. გამომდინარე იქედან, რომ ძაღლი ვერ იქნება მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის ავტორი. აქ უნდა გამოიყოს შემთხვევა, როცა ძაღლი პატრონის ნების შესაბამისად მოქმედებს, ამ შემთხვევაში ძაღლის მოკვლა განიხილება, როგორც აუცილებელი მოგერიება და არა უკიდურესი აუცილებლობა. ხაზი უნდა გაესვას იმ ფაქტს, რომ აუცილებელი მოგერიების დროს ზიანი მხოლოდ საფრთხის წყაროს ადგება, უკიდურესი აუცილებლობის დროს კი ზიანი ადგება მესამე პირს, რომელიც თავის მხრივ, ასეთ საფრთხეს არ

[15] გამყრელიძე. ო. სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი 2007 წელი, გვ. 216

ქმნის. ზემოთ მოყვანილ მაგალითში საფრთხეს პატრონის წაქეზებული ძაღლი კი არ წარმოადგენს, არამედ ძაღლის წამქეზებელი პატრონი.[16]

გამომდინარე იქედან, რომ პირს აუცილებელი მოგერიების უფლება აქვს იმის მიუხედავად, შეუძლია თუ არა მას თავიდან აიცილოს ხელყოფა ან საშველად მოუხმოს სხვას, მეტად დიდი პრაქტიკულ-სამართლებრივი მნიშვნელობა აქვს აუცილებელი მოგერიებისა და უკიდურესი აუცილებლობის ერთმანეთისგან გამიჯვნას. ხოლო რაც შეეხება უკიდურეს აუცილებლობას, ამ უკანასკნელის მართლზომიერებისათვის აუცილებელია ორი პირობის დაცვა;

- დაზიანებული სიკეთე გადარჩენილ სიკეთეზე ნაკლებმნიშვნელოვანი უნდა იყოს;
- ხელმყოფელისთვის ზიანის მიყენება უნდა იყოს ერთადერთი გზა საფრთხის თავიდან ასაცილებლად.

აუცილებელი მოგერიების ვითარების წარმოქმნის ერთ-ერთ აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ხელყოფის ამწუთიერობა. ხელყოფა ამწუთიერად ითვლება, თუ თავდამსხმელი ზიანს აყენებს სამართლით დაცულ სიკეთეს, ესე იგი, ხელყოფა ობიექტურად დაწყებულია და სამართლებრივ სიკეთეს საფრთხეს უქმნის მხოლოდ დროის უმცირეს მონაკვეთში და არა მომავალში. აუცილებელი მოგერიებისას ხელყოფის იმწუთიერობის მნიშვნელობაზე ამახვილებს ყურადღებას თ. შავგულიძეც. მისი თქმით, ხელყოფის იმწუთიერობა აუცილებელი მოგერიების ცნების ბუნებიდან გამომდინარეობს, რადგან ზიანის მიყენება ხელმყოფელისათვის მართლწესრიგის ინტერესებს მხოლოდ იმ პირობით შეესაბამება, თუ საზოგადოებრივად საშიში ხელყოფა იმ წუთას ხდება.[17]

მ. ტურავაც იზიარებს იმ მოსაზრებას, რომ ხელყოფის იმწუთიერობა არსებითად მნიშვნელოვანია აუცილებელი მოგერიებისას და ამბობს, რომ ე.წ პრევენციული აუცილებელი მოგერიება არ არის ნებადართული, რადგან ხელყოფა არ არის იმწუთიერი. ასევე აღნიშნავს, რომ იმწუთიერი არ არის დამთავრებული ხელყოფა. ის სადავოდ მიიჩნევს დამთავრებულია თუ არა ხელყოფა და შესაბამისად, არსებობს თუ არა აუცილებელი მოგერიების უფლება დანაშაულის შემადგენლობის ყველა ნიშნის შესრულების შემდეგ. მ. ტურავა, ო. გამყრელიძის მსგავსად, ხელყოფის იმწუთიერობის გადმოსაცემად იშველიებს თავდასხმას ყაჩაღობის მიზნით და

---

[16] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 134

[17] იქვე, გვ.135

მიუთითებს, რომ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა გრძელდება და აუცილებელი მოგერიების უფლება არსებობს მანამ, სანამ მიუხედავად დანაშაულის იურიდიული დამთავრებისა, სამართლებრივი სიკეთის დაზიანება ჯერ კიდევ შეიძლება გაღრმავდეს.[18]

აუცილებელ მოგერიებას ადგილი აქვს არა მხოლოდ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის მომენტში, არამედ მაშინაც, როცა არსებობს ასეთი ხელყოფის რეალური მუქარა.

როგორც ცნობილია, დანაშაულის დამახასიათებელი მეორე ნიშანი ქმედების მართლწინააღმდეგობაა. შესაძლოა ქმედება გარეგნულად კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლში აღწერილ ქმედებას ჰგავდეს, მაგრამ ჩადენილი იყოს იმგვარ ვითარებაში, რომ აკრძალვა არ დაირღვეს. აქედან გამომდინარე, კოდექსის ზოგად ნაწილში შეტანილი იქნა ნორმები, რომლებიც გამორიცხავენ ქმედების მართლწინააღმდეგობას. ქმედების მართლწინააღმდეგობას გამორიცხავს კანონით გათვალისწინებული გარემოებები.[19]

აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურა და აგებულება სამ ძირითად ნიშანს ეფუძნება. კერძოდ, მათ შორისაა:

- უკიდურესი მდგომარეობა;
- უკიდურესობით გამოწვეული ქმედება;
- თავდაცვის სურვილი.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, გარკვეულ შემთხვევებში აუცილებელი მოგერიების სტრუქტურის მეოთხე ნიშნად შესაძლოა აუცილებელი მოგერიების უფლების სოციალურ-ეთიკური შეზღუდვა განიხილებოდეს.

აუცილებელი მოგერიების პირველი ნიშანი უკიდურესი მდგომარეობა მოიცავს სამ კომპონენტს:

- სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა;
- ხელყოფის იმწუთიერობა;
- ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა, რაც გულისხმობს ხელყოფის რეალურ (ობიექტურ) ხასიათს.[20]

---

[18]მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 174-175

[19] ლომსაძე მ.,საქართველოს სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი (მეორე შევსებული და გადამუშავებული გამოცემა) გამომცემლობა `უნივერსალი~ თბილისი 2012, თავი 7. მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებანი,გვ.4

[20] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 174-175

როგორც აღვნიშნეთ, აუცილებელი მოგერიების დროს ყოველთვის სახეზე გვაქვს კანონით დაცული სამართლებრივი სიკეთის ან ინტერესის ხელყოფა. სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა შესაძლოა როგორც მოქმედებით, ასევე უმოქმედობით მოხდეს.

როგორც წესი, ძირითადად, სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა აქტიური მოქმედებით ხდება, მაგრამ არსებობს ცალკეული შემთხვევები, როდესაც აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობა უმოქმედობითაც არის შესაძლებელი.

თ. შავგულიძის მიერ განხილული, უმოქმედობით აუცილებელი მოგერიების უფლების გამოყენების მაგალითში, მოქალაქეს თავს დაესხნენ ხულიგნები და ცემა დაუწყეს მას, მაგრამ მოქალაქეს თავისი გაწვრთნილი ძაღლი წამოეშველა. მან არ შეაჩერა ძაღლი, რადგან იცოდა, რომ ის მას დაიცავდა თავდამსხმელებისგან. ძაღლმა პატრონი გადაარჩინა, მაგრამ ერთ-ერთ თავდამსხელს სხეულის მძიმე დაზიანება მიაყენა. თ. შავგულიძის აზრით, ამ შემთხვევაში მოქალაქის მიერ ძაღლის აუცილებელი მოგერიების საშუალებად გამოყენება მართლზომიერი იყო. უმოქმედობით მოგერიება მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც პირი თავისი სამართლებრივი მოვალეობის შეუსრულებლობით აზიანებს ხელმყოფს. თ. შავგულიძეს ამ მოსაზრების დამადასტურებელ არგუმენტად მოჰყავს შემდეგი მაგალითი: ბორანის დარაჯი ხედავს მის მოსაკლავად წამოსულ რამდენიმე შეიარაღებული პირს. იგი თავდაცვის მიზნით არ გააფრთხილებს მათ, რომ ბორანი დაზიანებულია, რასაც ბოროტმოქმედთა წყალში დახრჩობა მოჰყვება. ამით კი დარაჯი სიკვდილს გადაურჩება.[21]

ზემოთ აღნიშნული მაგალითები ცხადყოფს, რომ აუცილებელი მოგერიება უმოქმედობით შესაძლებელია და ამის პრაქტიკული შემთხვევებიც არსებობს.

შესაძლებელია ხელყოფა არ იყოს დანაშაული ან მოგერიების ეტაპზე ჯერ კიდევ არ წარმოადგენდეს სისხლის სამართლის წესით დასჯად ქმედებას, მაგრამ მისი მოგერიება მაინც ჩაითვალოს აუცილებელ მოგერიებად, მაგრამ იმასაც აღნიშნავენ, რომ პირს ასეთ შემთხვევებშიც წარმოეშობა თანაზომიერი მოგერიების უფლება და დაცული უნდა იყოს აუცილებელი მოგერიების სოციალურ-ეთიკური შეზღუდვები.[22]

ამ შეხედულებას იზიარებს ო. გამყრელიძეც. ის მიიჩნევს, რომ აუცილებელი არ არის თავდამსხმა იყოს დანაშაულებრივი და თავდამსხმელი ბრალეულად მოქმედებდეს. მისი თქმით, ბრალეულად მოქმედებს თუ არა თავდამსხმელი, ამის დადგენა თავდასხმის მომენტში შეუძლებელია და ბრალს სასამართლო ადგენს. აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში

[21] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 134
[22] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 175

მყოფი ყველა შემთხვევაში თავს იცავს სხვისი უმართლობისგან. ასე რომ, აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერებისთვის საკმარის საფუძველს წარმოადგენს თავდამსხმელის მიერ ჩადენილი უმართლობა და აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფ ადამიანს არ ევალება იმის განსაზღვრა და შეფასება, თავდამსხმელი კონკრეტულ სიტუაციაში ბრალეულად მოქმედებს თუ არა. თავდამსხმელი შეიძლება იყოს შეურაცხადი ადამიანიც, რომლის მოგერიებაც დასაშვებია. აუცილებელი მოგერიებისას ხელყოფა უნდა იყოს იმწუთიერი, რათა მოქალაქეს აუცილებელი მოგრიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა წარმოეშვას და მან მართლზომიერების პირობებში იმოქმედოს. ო. გამყრელიძის აზრით, აუცილებელი მოგერიების უფლება მხოლოდ მაშინ წარმოიშობა, თუ ხელყოფა ამწუთიერია, ესე იგი ეს-ესაა იწყება. ამ მდგომარეობის ნათელსაყოფად მას მოჰყავს ყაჩაღობის შემთხვევა. ის მიიჩნევს, რომ თუ ყაჩაღი მსხვერპლს რევოლვერს მიუშვერს და ნივთის გადაცემას მოსთხოვს, თავდასხმა იმწუთიერია და მაშინვე წარმოშობს მოგერიების უფლებას. ის ასევე ამბობს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლებას, ყაჩაღობისგან განსხვავებით, არ წარმოშობს გამოძალვა (სსკ-ის 181-ე მუხლი), სადაც მუქარა არის, მაგრამ არა იმწუთიერი. გამოძალვისას მუქარა არსებობს, მაგრამ იმ წუთში არ არის მოსალოდნელი მუქარის აღსრულება და აქედან გამომდინარე, ქონების გადაცემის მოთხოვნა მომთხოვნის დაზიანებას ვერ გაამართლებს.[23]

თ. შავგულიძე, აუცილებელი მოგერიებისას ხელყოფის იმწუთიერობის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ ხელყოფის იმწუთიერობა გამომდინარეობს აუცილებელი მოგერიების ცნების ბუნებიდან, იმდენად, რამდენადაც ზიანის მიყენება ხელმყოფელისათვის მართლწესრიგის ინტერესებს მხოლოდ იმ პირობით შეესაბამება, თუ საზოგადოებრივად საშიში ხელყოფა იმწუთიერია.[24]

ამგვარად, ამ საკითხთან დაკავშირებით შეიძლება ითქვას, რომ ხელყოფის იმწუთიერობა არსებითად მნიშვნელოვანია აუცილებელი მოგერიებისას და აღნიშნავს, რომ რადგან ხელყოფა იმწუთიერი არაა, ე.წ. პრევენციული აუცილებელი მოგერიება ნებადართული არ არის და იმწუთიერი ხელყოფა არ ითვლება დამთავრებულ ხელყოფად. მაგალითად, თუ განვიხილავთ თავდასხმას ყაჩაღობის მიზნით შეიძლება ითქვას, რომ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა

---

[23] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 297

[24] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 134

გრძელდება და აუცილებელი მოგერიების უფლება არსებობს იმ დრომდე, სანამ დანაშაულის იურიდიული დამთავრების მიუხედავად, სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების გაღრმავების შესაძლებლობა ჯერ კიდევ არსებობს.

თუ მოვიშველიებთ მ. ტურავას აზრს, შეიძლება დავასკვნათ, რომ არსებობს ცალკეული შემთხვევები, როდესაც დანაშაულის იურიდიული და ფაქტობრივი დამთავრების მომენტი ერთმანეთს არ ემთხვევა და შესაბამისად, ხელმყოფის მოგერიების უფლება დანაშაულის რეალურად დასრულებამდე არსებობს. აუცილებელი მოგერიება მაშინ წარმოადგენს გამართლების საფუძველს, როდესაც მოგერიება არსებული უშუალო საფრთხის პასუხია. მუქარა შეიძლება იყოს ვერბალური, იმ დროის განმავლობაში, რაც საჭიროა იმისათვის, რომ მსხვერპლს გაუჩნდეს ზიანის მიყენების შიში. ამდენად, აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის მართებულად მისაჩნევად იმ დროს, როდესაც ადგილი არ აქვს კონკრეტული ზიანის მიყენების საშიშროებას, აგრესიული და შეტევითი შინაარსის მქონე სიტყვებიზე აპელირება არ გამოდგება. უფრო მეტიც, თავდაცვითი საშუალების გამოყენება არ ექვემდებარება გამართლებას მაშინ, როდესაც საფრთხე უკვე აღარ არსებობდა.[25]

მაგალითად, თუ თავდამსხმელი ჯერ იერიშს მიიტანს მსხვერპლზე, მაგრამ შემდეგ შეწყვეტს თავდასხმას და ამასთან მიუთითებს, რომ ძალადობის საფრთხე აღარ არის, ამ შემთხვევაში, საფრთხის შემცველი ვითარება დასრულებულად ითვლება და მსხვერპლის მიერ გამოყენებული მოგერიებითი ძალა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ჩადენილ ქმედებად აღარ ჩაითვლება.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გარდაუვალობის ელემენტის მატარებელი თავდასხმის საშიშროება ხშირად წარმოშობს მომგერიებლის მიერ პირველი ნაბიჯის გადადგმის გამართლების საფუძველს, მაგრამ ეს საფრთხე აუცილებლად საფუძვლიანი და რეალური უნდა იყოს. მაგალითად, თუ პირობითად A სიტყვიერად დაემუქრება B-ს, რომ როდესმე მუშტს დაარტყამს მას, ხოლო B ამ სიტყვიერი მუქარის საპასუხოდ რეალურად დაარტყამს მას მუშტს, ამ შემთხვევაში თვითონ B მოქმედებს, როგორც ნამდვილი თავდამსხმელი და შესაბამისად, აუცილებელი მოგერიების ვითარებით გამართლება შეუძლებელი ხდება. მაგრამ თუ ამ ეპიზოდს სხვა სცენარით წარმოვადგენთ, კერძოდ, თუ A წავა B-ს მიმართულებით დასარტყამად მოღერებული მუშტით და ამას მოაყოლებს სიტყვიერ მუქარას - „ახლა, შენ მუშტს გითავაზებ!“, ამ დროს, B- ს მხრიდან ძალის გამოყენებით თავდაცვა უკვე შეიძლება შეფასდეს,

[25] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 176

როგორც აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში ჩადენილი ქმედება, რადგან ამ კერძო შემთხვევაში A უდავოდ მოქმედებდა, როგორც თავდამსხმელი.

იმ შემთხვევაში, როცა პირი დაპირისპირების წამქეზებელი თვითონ არის, მას არ შეუძლია ამტკიცოს, რომ ის აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მოქმედებდა, მაგრამ არსებობს გამონაკლისი შემთხვევებიც.

მაგალითად, მეუღლეებს შორის სიტყვიერი კამათისას ცოლი სილას გააწნავს ქმარს და ეს უკანასკნელი პასუხად შეეცდება დანით დაჭრას ცოლი. ცოლი მას დანას წაართმევს და საკუთარი თავის დასაცავად გამოიყენებს მას. ამ შემთხვევაში ცოლს მაინც შეუძლია ამტკიცოს, რომ ის მოქმედებდა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, თუმცა მთლიანად უდანაშაულო არ იყო. ხოლო ქმარს გაუჭირდებოდა აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში მოქმედების მართებულობის მტკიცება, რადგან მისი პასუხი ცოლის ქმედებაზე არაპროპორციული იყო.

თავდასხმის თავიდან ასაცილებლად შესაძლებელია გონივრული ძალის გამოყენება, მაგრამ აუცილებელია, რომ ზიანის მიყენების საფრთხე იმწუთიერი იყოს. ამ შემთხვევაში შეიძლება ასეთი მაგალითი მოვიყვანოთ:

მაგალითად, ორი პირი ერთმანეთთან კამათს იწყებს. ამათგან ერთი მუშტს შეკრავს, მეორე კი ამის საპასუხოდ დაუყოვნებლივ დაარტყამს და ძირს დააგდებს მას. მას, რომელმაც მოსალოდნელ რეალურ საფრთხეს უპასუხა, საფუძვლიანად შეუძლია იმის მტკიცება, რომ მისი მოქმედება აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობა იყო, რადგან მეორე პირი მას დარტყმას უპირებდა. პირს კი ეძლევა იმის შესაძლებლობა, რომ თავიდან აიცილოს საფრთხე, რომელსაც დროის მოკლე მონაკვეთში გარდაუვალი სახე აქვს.

ო. გამყრელიძე აუცილებელი მოგერიების ვითარების არ არსებობის კონკრეტულ მომენტებზე მსჯელობისას გამოთქვამს აზრს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლება აღარ გვაქვს მაშინ, როდესაც ხელყოფა წყდება და თვლის, რომ ხელყოფა წყდება მაშინ, როდესაც თავდამსხმელმა თავის დასახულ მიზანს მიაღწია და სამართლებრივი სიკეთე დააზიანა. მას მაგალითად მოჰყავს ვითარება, როცა თავდასხმა ხდება მოკვლის მიზნით და თვლის, რომ ხელყოფა დასრულებულია მსხვერპლის სიკვდილისთანავე. მისი აზრით, ასევე დასრულებულია ხელყოფა, როდესაც თავდამსხმელი ქონებას დააზიანებს, თუ თავდამსხმელის მიზანიც სწორედ ეს იყო. შესაბამისად, იგი მკვლელობის ან ქონების დაზიანების შემდეგ თავდამსხმელის მოკვლას ან მის სხვაგვარ დაზიანებას ჩვეულებრივ დანაშაულად მოიხსენიებს. ო. გამყრელიძე თვლის, რომ თუ თავდამსხმელი გაჩერდა და აღარ აგრძელებს თავდასხმას,

თავდასხმა აქაც შეწყვეტილია. თავდასხმა შეწყვეტილია იმ შემთხვევაშიც, როცა იგი იძულებითაა შეწყვეტილი (მაგ. თავდამსხმელის შეპყრობა, ან სხვა გარემოება). თავდასხმა ასევე წყდება მაშინაც, როდესაც იარაღით თავდასხმის დროს მომგერიებელი თავდამსხმელს იარაღს წაართმევს, თუმცა იარაღის წართმევა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს თავდასხმის დასრულებას. [26]

თ. შავგულიძის აზრით, იმ პირის პასუხისმგებლობის საკითხი, რომელმაც თავდამსხმელს ზიანი ხელყოფის შეწყვეტის შემდეგ მიაყენა, იმის მიხედვით უნდა განიხილებოდეს, თუ რა ბრალი ედება მომგერიებელს იმაში, რომ მან ხელყოფის დამთავრების მომენტი ვერ შეამჩნია. ანუ, თუ მომგერიებელმა არ იცოდა და არც შეიძლებოდა სცოდნოდა, რომ ხელყოფა უკვე დამთავრებულია, მაშინ მომგერიებელს ბრალი არ მიუძღვის და შესაბამისად, არც არსებობს საფუძველი სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისთვის, ხოლო თუ მომგერიებელი ვერ ამჩნევს, რომ ხელყოფა დამთავრდა, მაგრამ მას შეეძლო და ვალდებულიც იყო, რომ ხელყოფის დასრულების მომენტი შეემჩნია და შეცდომა არ დაეშვა, მაშინ იგი პასუხს აგებს ზიანის გაუფრთხილებელი მიყენებისათვის. იმ შემთხვევაში, თუ სუბიექტმა იცის, რომ ხელყოფა შეწყდა და თავდამსხმელს მაინც ვნებას აყენებს, მაშინ მან პასუხი უნდა აგოს ზიანის განზრახ მიყენებისათვის.[27]

ამდენად, აუცილებელი მოგერიების ვითარება არ გვაქვს, როდესაც თავდამსხმელი თავის მიზანს მიაღწევს და ერთ კონკრეტულ სამართლებრივ სიკეთეს დააზიანებს. ასევე, არ შეიძლება თავდამსხმელის დაზიანება მაშინ, როცა მისი მხრიდან განხორციელებული თავდასხმა გარკვეული მიზეზით აღიკვეთება და მისგან დამატებითი საფრთხე აღარ მომდინარეობს.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, აუცილებელი მოგერიების უფლების გამოყენების ერთ-ერთ მთავარ ამოსავალ წერტილს მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის იმწუთიერობა წარმოადგენს. კანონი ცალსახად მოითხოვს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას თავდამსხმელის მხრიდან ადგილი უნდა ჰქონდეს მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფას.

მართლწინააღმდეგობა უნდა იყოს ობიექტური (რეალური) და არა მხოლოდ მომგერიებლის წარმოდგენაში არსებული მოვლენა. მართლწინააღმდეგობა თავის თავში გულისხმობს მის ობიქტურ (რეალურ) ხასიათს, მაგრამ ამ მნიშვნელოვანი დეტალის ხაზგასმა მიზნად ისახავს აუცილებელი მოგერიების ე.წ. მოჩვენებითი აუცილებელი მოგერიებისგან

---

[26] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 298

[27] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 135

გამიχვნას. მართლზომიერი თავდასხმა, მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან განსხვავებით, აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობას არ წარმოშობს. მარტივად რომ ვთქვათ, როდესაც პოლიციელი თავის უფლებამოსილების და კანონის ფარგლებში აკავებს მოქალაქეს, ამ შემთხვევაში, მოქალაქეს აუცილებელი მოგერიების უფლება არ აქვს და ის პოლიციელს უნდა დაემორჩილოს. აქედან გამომდინარე, პირს აუცილებელი მოგერიების უფლება მაშინ აქვს, როცა ის მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის ობიექტია. არის შემთხვევები, როდესაც მოქალაქეს ხელყოფა მართლსაწინააღმდეგო და რეალური ჰგონია, სინამდვილეში კი ასეთ ხელყოფას ადგილი არ აქვს. მოჩვენებითი მოგერიება სახეზეა, როცა პირი კონკრეტული სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად ზიანს აყენებს მის წარმოდგენაში არსებულ თავდამსხმელს, რომელიც შეცდომით თავდამსხმელად ეჩვენება, როცა ფაქტიურად საზოგადოებრივად საშიშ ხელყოფას ადგილი არ ჰქონია. [28]

მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობასთან დაკავშირებით ო. გამყრელიძე თვლის, რომ ასეთი შემთხვევა შეცდომის პრინციპის მიხედვით უნდა გადაწყდეს. მისი აზრით, თუ მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფს შეცდომა არ ეპატიება, მან პასუხი უნდა აგოს გაუფრთხილებლობისათვის.[29]

მ. ტურავას აზრით, შეცდომა მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ ფაქტობრივ გარემოებასთან დაკავშირებით, რომელიც ცნობილია ე.წ. მოჩვენებითი (პუტატიური) მოგერიების სახელწოდებით, ისევე როგორც შეცდომა ხელყოფის იმწუთიერობასთან დაკავშირებით, რომელიც ცნობილია ე.წ ექსტენსიური აუცილებელი მოგერიების ექსცესის სახელით, შესაძლებელია, გახდეს ბრალის ეტაპზე ბრალის გამომრიცხველი საპატიებელი გარემოება.[30]

ამდენად, აუცილებელი მოგერიების ვითარება არ წარმოიშვება, თუ არ არსებობს მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის რეალურობა და ის განპირობებული არ არის ობიექტური ხასიათით, მაშინ მხოლოდ ადამიანის ცნობიერებაში არსებული მოვლენა, რომელსაც ის კონკრეტული ვითარების მცადარად შეფასების ფონზე რეალურად და მართლასაწინააღმდეგოდ მიიჩნევს და მის წარმოდგენაში არსებულ თავდამსხმელს დააზიანებს, ეს იქნება მოჩვენებითი (პუტატიური) მოგერიება, რომელიც თუ საპატიებელ შეცდომასთან არ გვაქვს საქმე, წარმოშობს

[28] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 176
[29] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 297
[30] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 178

სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობის საფუძველს, გაუფრთხილებლობითი ქმედებისათვის.[31]

აუცილებელი მოგერიების მეორე ნიშანი - უკიდურესობით გამოწვეული მოქმედება გულისხმობს, რომ იგი უნდა იყოს აუცილებელი თავდაცვითი ქმედება, რომელიც გათვალისწინებულია ხელყოფის მოგერიებისათვის და წარმოადგენს შედარებით მსუბუქ თავდაცვით საშუალებას. ანუ, მარტივად რომ ვთქვათ, არ შეიძლება ადამიანს სიცოცხლე მოუსპო ან მძიმე დაზიანება მიაყენო იმ შემთხვევაში, როდესაც შესაძლებელია განხორციელდეს თავდაცვა უფრო ნაკლები ზიანის მიყენების გზით. [32]

ნაკლებად საშიში დაცვის საშუალებით მოგერიების ეფექტურობასთან დაკავშირებით ობიექტური ეჭვის წარმოქმნის შემთხვევაში ნებადართულია უფრო მკაცრი საშუალების გამოყენება და ხელყოფის მომგერიებელს არ ევალება რისკზე წასვლა თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის მართლზომიერი დაცვის დროს.

მ. ტურავას აზრით, მომგერიებელმა თუ შექმნილი ვითარება მას ამის შესაძლებლობას აძლევს, შედარებით ნაკლებად სახიფათო საშუალება გამოიყენოს ხელმყოფის მოსაგერიებლად, მაგრამ თუ არსებობს საკმარისი საფუძველი იმის სავარაუდოდ, რომ მომგერიებელი თავდამსხმელთან მცირე ძალებით შედეგს ვერ მიაღწევს და მისი თავდასხმის აღკვეთას ვერ შეძლებს, კანონმდებელი მას უფლებას აძლევს, რომ კანონით დაცული თავისი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად და გადასარჩენად შედარებით უფრო მკაცრ ზომებს მიმართოს. იგი თვლის,რომ აუცილებელი მოგერიების ორი კომპონენტის, ობიექტურისა და სუბიექტურის ერთობლიობას აქვს თავისი სამართლებრივი შედეგები და შესაბამისად, აუცილებელი მოგერიების დროს ობიექტურად უნდა არსებობდეს ხელყოფა და სუბიექტურად მომგერიებელს უნდა ჰქონდეს ხელყოფისგან თავდაცვის მიზანი. [33]

აუცილებელი მოგერიების სუბიექტურ მხარესთან დაკავშირებით, თავის შეხედულებას აფიქსირებს თ. შავგულიძე. იგი თვლის, რომ საზოგადოებრივად საშიში ხელყოფის მოგერიება მართლზომიერი მაშინ არის, თუ მომგერიებელს სამართლით დაცული კონკრეტული ობიექტის გადარჩენის მიზანი ამოძრავებს. ზიანის მიყენება ასეთი მიზნის გარეშე, თუნდაც ეს ობიექტურად სამართლებრივი ინტერესების დაცვას ემსახურებოდეს, არამართლზომიერი

---

[31] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 88-90

[32] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ.178

[33] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ.179

იქნება. ის თვლის, რომ აუცილებელი მოგერიების ვითარებისათვის ობიექტურ მომენტთან ერთად აუცილებელია, სუბიექტური მომენტიც, რომელიც მომგერიებლის ქმედებას უნდა ახასიათებდეს, რაც სამართლებრივი ინტერესის დაცვისადმი მისწრაფებაში გამოიხატება და შესაბამისად, აუცილებელი მოგერებისას სუბიექტური მხარე ვლინდება კონკრეტული სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანში.[34]

ი. ხერხეულიძის აზრით, მოტივი და მიზანი არავითარ შემთხვევაში არ წარმოიშობა, თუ არსებულ სიტუაციასთან ერთად პიროვნებას შესაბამისი სუბიექტური შესაძლებლობები, უნარები არ გააჩნია და ამ უკანასკნელთა გარეშე შეიძლება ვისაუბროთ პიროვნების არარეალურ მისწრაფებებზე, სურვილებზე და არა მოტივსა და მიზანზე. ამგვარად, ის ეთანხმება იმ მოსაზრებას, რომ აუცილებელი მოგერიების სუბიექტური მხარე ხასიათდება კონკრეტული სამართლებრივი ინტერესის ან სიკეთის დაცვის მიზნით და სხვა რაიმე დამატებითი მოთხოვნის წამოყენება ზედმეტია. ამდენად, არანაირი მნიშვნელობის მატარებელი არ არის მოტივი აუცილებელი მოგერიებისას, რადგან აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას ძირითადი დასაყრდენი არის მიზანი, რომელიც სამართლებრივი სიკეთის დაცვას გულისხმობს.[35]

აქედან გამოდინარე, მნიშვნელოვანი და აუცილებელია, რომ მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის მომგერიებელს აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას ამოძრავებდეს კანონით დაცული სამართლებრივი ინტერესისა და სიკეთის დაცვის სურვილი. წინააღმდეგ შემთხვევაში ის პირობები, რაც აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტს უნდა ახასიათებდეს სახეზე არ გვექნება და შესაბამისად, გამოირიცხება მომგერიებლის გამართლების საფუძველი.

ტურავა მიიჩნევს, რომ აუცილებელი მოგერიების დროს სუბიექტური ელემენტის არსებობის გარეშე, არ არსებობს მართლზომიერება და იმ შემთხვევაში, როდესაც პირს სუბიექტურად არ აქვს შეცნობილი აუცილებელი მოგერიების ვითარების არსებობა, იგი დაისჯება დამთავრებული დანაშაულისათვის. კონკრეტული სამართლებრივი სიკეთის მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან დაცვის მიზნის არსებობის გარეშე აუცილებელი მოგერიება მომგერიებლის გამართლების და შესაბამისად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძვლად ვერ გამოდგება.

---

[34] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 102

[35] ი. ხერხეულიძე, აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლო-საქსური ტიპის) სამართალში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2008, გვ. 75

მ. ტურავა თავის ნაშრომში აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებს შემდეგნაირად აყალიბებს:

- ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა. ხელყოფა უნდა იყოს სამართლებრივ სიკეთეზე რეალურად (ობიექტურად) განხორციელებული თავდასხმა და არა მხოლოდ მომგერიებლის წარმოდგენაში არსებული მოჩვენება (ტურავა აღნიშნავს, რომ ამით შეგნებულად ხდება იმის ხაზგასმა, რომ აუცილებელი მოგერიების დროს სამართლებრივ სიკეთეზე თავდასხმის რეალურობის დადგენას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება); ხელყოფის იმწუთიერობა. ხელყოფა არ უნდა იყოს არც უკვე მომხდარ თავდასხმაზე შურისძიება და არც მომავალში მოსალოდნელი თავდასხმის წინასწარი პრევენცია;
- ხელყოფის სოციალური რელევანტურობა და მისგან დაცვის თანაზომიერება. ტურავას შეხედულებით, იმისათვის, რომ წარმოიშვას აუცილებელი მოგერიების უფლება, აუცილებელია ხელყოფა არ იყოს უმნიშვნელო სამართლებრივი ზიანის გამომწვევი (მას უმნიშვნელო ზიანის მაგალითად მოჰყავს, ხეხილის ბაღში ვაშლის ან ბოსტანში კიტრის მოპარვა) და დაცვა უნდა იქნეს თანაზომიერი პრინციპით განხორციელებული;
- სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი. ხელყოფა უნდა იყოს სუბიექტურად სამართლებრივი სიკეთის დაცვის სურვილით განხორციელებული და არ არის საკმარისი მისი მხოლოდ შემთხვევით რეალურად გადარჩენა.[36]

აუცილებელი მოგერიებისას სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია მართლზომიერების პირობების დაცვა, რადგან ამ პირობების უგულვებელყოფისას ადგილი არ აქვს აუცილებელ მოგერიებას და ამდენად, ვერ იარსებებს კანონმდებლის მიერ ხელყოფის მომგერიებლის გამართლების საფუძველიც.

არსებობს შემთხვევები, როდესაც აუცილებელი მოგერიების უფლება იზღუდება სოციალურ-ეთიკური საფუძვლებით, რაც გამოიხატება მომგერიებლის მიერ მოქმედების არეალის შემცირებაში. შეიძლება გამოიყოს ხუთი ჯგუფი, რომელიც შინაარსობრივად შემდეგნაირად არის ჩამოყალიბებული:

[36] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 178

- უმნიშვნელო ხელყოფა, ისევე როგორც თავდაცვისა და თავდასხმის ხასიათისა და საშიშროების აშკარა ურთიერთშეუსაბამობა, მაქსიმალურად ზღუდავს ან საერთოდ გამორიცხავს აუცილებელი მოგერიების უფლებას. ამ დროს ხელყოფა უნდა იქნეს მოთმენილი ან პატარა ხელყოფაზე უმნიშვნელოდ, სამართლებრივი სიკეთის არსებითი დაზიანების გარეშე, რეაგირებული;
- არაბრალუნარიანი, შეურაცხადი, პირის მხრიდან ხელყოფის დროს აუცილებელი მოგერიების უფლება შეზღუდულია. პირი ასეთ თავდასხმას შეძლებისდაგვარად შეგნებულად უნდა განერიდოს;
- როდესაც ხელყოფა ხდება ახლო სოციალურ ურთიერთობაში მყოფი ადამიანის მიერ, ოჯახურ და ახლობლურ სფეროში და ადგილი აქვს მსუბუქ დაზიანებებს, აუცილებელი მოგერიების უფლება შეზღუდულია. ამ შემთხვევაშიც პირი მოგერიებიას ახლობლისათვის ზიანის მიყენების გზით უნდა მოერიდოს და უნდა მიმართოს უფრო თავდაცვით საშუალებებს;
- გაბატონებული შეხედულების მიხედვით, აუცილებელი მოგერიების გამიზნული, ზოგ შემთხვევაში კი შეგნებული პროვოკაცია არ იძლევა აუცილებელი მოგერიების უფლებას. საკმარისია, რომ ასეთი პროვოკაცია გამოიხატოს სოციალურ-ეთიკურად დასაძრახ ქმედებაში (მაგალითად, გინება, უწმაწური სიტყვებით მიმართვა და სხვა შემაწუხებელი ასოციალური, ამორალური ქცევა) და სავალდებულო არ არის პროვოკატორის მიერ თავდამსხმელის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებით პროვოცირება, თუ წინარე მოქმედება არ არის დასაძრახი, მაშინ არ არსებობს აუცილებელი მოგერიების უფლების შეზღუდვის საფუძველიც;
- აუცილებელი მოგერიების არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად სხვაგვარად დასაძრახი პროვოკაციის დროს აუცილებელი მოგერიების უფლება, გაბატონებული შეხედულებით, არსებობს მხოლოდ შეზღუდულად (ე.წ. სამსაფეხურიანი თეორია). ამ თეორიის მიხედვით, პროვოკატორს პირველ რიგში, მოეთხოვება ხელყოფის თავიდან აცილება ნებისმიერი ისეთი შესაძლებელი საშუალებით, რომელიც ხელმყოფის სამართლებრივი სიკეთის დაზიანებას არ გამოიწვევს. მეორე ეტაპზე თავდაცვითი მოქმედებების განხორციელებით და მხოლოდ ამის შემდეგ შეუძლია მის მიერ

პროვოცირებული თავდასხმის მოგერიება სამართლებრივი სიკეთის დაზიანების გზით.[37]

აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ჩადენილ ქცევათა სოციალურ-ეთიკურად დაწესებული შეზღუდვები, ამ შეზღუდვათა მიზნობრიობის თვალსაზრისით, მაშინ მიიღება მხედველობაში, როდესაც განსაკუთრებული მიზეზებიდან გამომდინარე განსაცდელში ჩავარდნილ პიროვნებას, მკაცრი საბრძოლო მოგერიების ნაცვლად, სხვაგვარი ქცევა (ხელყოფასთან შეგუება, გვერდზე გადგომა, პოლიციელის გამოძახება, მხოლოდ წმინდა მოგერიებითი ქმედების განხორციელებით შემოფარგვლა და ა.შ.) მოეთხოვება, კანონიერ ინტერესებზე უარის თქმის გარეშე, ხოლო მართლწესრიგი ხელყოფის სასტიკად ჩახშობის გზით დაცვას არ საჭიროებს. ამდენად, მიუხედავად იმისა, რომ ნებისმიერ ადამიანს შეუძლია ისარგებლოს აუცილებელი მოგერიების უფლებით და საკუთარი ძალებით შეებრძოლოს მართლსაწინააღმდეგო თავდამსხმელს, გარკვეულ მომენტებში შესაძლოა თავი იჩინოს სოციალურ-ეთიკურმა შეზღუდვებმა.

ამ დროს, მომგერიებელი აუცილებელი მოგერიების უფლების სრული მოცულობით გამოყენებას მოკლებულია და იგი ყველანაირად უნდა ეცადოს ბევრად უფრო ნაკლებად საზიანო თავდაცვის საშუალება გამოიყენოს. თუმცა, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ზოგ შემთხვევაში, როდესაც სამართლებრივ სიკეთეს ძალზე უმნიშვნელო ზიანი ადგება, შესაძლებელია აუცილებელი მოგერიების უფლება საერთოდ გამოირიცხოს.

[37] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 176

თავი III.აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილება

3.1. აუცილებელი მოგერიების ფარგლები და მათი გადაცილების საკითხი სისხლის სამართალში

კანონმდებელი პირდაპირ უთითებს იმ მნიშვნელოვანი დეტალის შესახებ, რომ აუცილებელი მოგერიებისას მომგერიებელმა არ უნდა გამოიყენოს თავდაცვის ისეთი საშუალება, რომელიც აშკარა შეუსაბამობაში იქნება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფის განმახორციელებლის მხრიდან მომდინარე საფრთხესთან და საშიშროებასთან.

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლის, მე-4 ნაწილის თანახმად, აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში მყოფი ადამიანი გარკვეულ ჩარჩოებში და შეზღუდვებშია მოქცეული, რათა მისი მოქმედება არაკონტროლირებადი არ გახდეს. ამდენად, აუცილებელი მოგერიებისას არ უნდა იყოს დარღვეული თავდაცვისა და თავდასხმის თანაფარდობა. ამ ორ მოვლენას შორის გარკვეულ დონეზე დაცული უნდა იყოს ბალანსი, რათა არ წარმოიშვას აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების საკითხი.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების ვითარებასთან პირდაპირ კავშირშია აუცილებელი მოგერიების მეორე ნიშანი, რასაც უკიდურესობით გამოწვეული მოქმედება ეწოდება.

მ. ტურავა თავის ნაშრომში აღნიშნავს, რომ თუ მომგერიებელი ხელყოფისგან თავდაცვის დროს თანაბრად ეფექტური საშუალებებიდან აირჩევს არა შედარებით მსუბუქ, არამედ შეგნებულად საშიშ საშუალებას, ასეთ შემთხვევაში არ არსებობს არჩეული დაცვის საშუალების აუცილებლობა. მისი აზრით, ამ დროს, სსკ-ის 28-ე მუხლიდან გამომდინარე, გამართლება არ იქნება შესაძლებელი. ის მიუთითებს, რომ ეს შემთხვევა ცნობილია ე.წ. აუცილებელი მოგერიების "ინტენსიური ექსცესის" სახელწოდებით. ასეთ შემთხვევაში, ტურავა თვლის, რომ მომგერიებელი ახდენს აუცილებელი მოგერიების "ინტენსივირებას", რაც აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებად უნდა შეფასდეს.[38]

[38] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 178

მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 113-ე მუხლით, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი ქმედება გვაძლევს მკვლელობის პრივილეგიურ შემადგენლობას.

მ. ტურავას განმარტებით, აქ იგულისხმება შიშით, დაბნეულობით ან სხვა ანალოგიურ სიტუაციაში მოქმედება. ის მიუთითებს, რომ ქართული სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით, იგი ამცირებს პასუხისმგებლობას, მაგრამ არ გამორიცხავს მას მართწლინააღმდეგობის ეტაპზე.[39]

ამდენად, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი მკვლელობა ბევრად მსუბუქად ისჯება, ვიდრე ჩვეულებრივი განზრახ მკვლელობა. კანონმდებელი დანაშაულად თვლის აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილ მკვლელობას, მაგრამ მას პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ გარემოებად მიიჩნევს.

აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას შესაძლებელია საფრთხეში მყოფ სამართლებრივ სიკეთეზე უფრო მეტი ღირებულების მქონე სამართლებრივი სიკეთე დაზიანდეს, მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კანონდებელი სამართლებრივ სიკეთეთა თანაფარდობას ზღვარდაუდებლად არ ტოვებს.

ი. დვალიძე მიიჩნევს, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება მხოლოდ მაშინ გვაქვს, თუ სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად განხორციელებული ქმედება არაუბრალოდ არ შეესაბამება ხელყოფის ხასიათსა და საშიშროებას, არამედ ასეთი შეუსაბამობა უნდა იყოს აშკარა ხასიათის. მისი აზრით, ასეთი აშკარა შეუსაბამობის არსებობა უნდა დადგინდეს კონკრეტული შემთხვევის ყოველი დეტალის გათვალისწინებით. ის საყურადღებო და მნიშვნელოვან დეტალებად მოიხსენიებს ხელმყოფისა და მომგერიებლის ასაკს, ფიზიკურ სიძლიერეს, სქესს, მათ რაოდენობას და ა.შ. დვალიძე აღნიშნავს, რომ განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ასევე მომგერიებლის პროფესიასაც და ამბობს, რომ პოლიციელს თავისი სასმახურეობრივი მდგომარეობიდან გამომდინარე ევალება შედარებით მეტი რისკი გაწიოს სხვა მოქალაქესთან შედარებით. მისი აზრით, მართებულადაა სისხლისსსამართლებრივ

[39] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 178

ლიტერატურაში მითითებული, რომ მომგერიებელმა ყველაზე რბილი (დანდობადი) თავდაცვის საშუალება უნდა აამოქმედოს, ე.ი. კონკრეტულმა პიროვნებამ, რომელიც აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში იმყოფება სხვადასხვა საშუალებებიდან სწორედ ის უნდა ამოარჩიოს, რომელსაც იგივე ეფექტის მიღწევა შეუძლია შედარებით ნაკლები ზიანის თანხლებით. იგი მიიჩნევს, რომ იმ საკითხის გადასაწყვეტად, თუ რომელი საშუალება რამდენად ეფექტურია (ქმედითია) ინტერესთა შელახვის მყისივე დასრულებისა და საშიშროების საბოლოო განეიტრალების უზრუნველყოფისათვის, ხელყოფის ინტენსივობა, მისი განმახორციელებელი პიროვნების საშიში ხასიათი და ხელმისაწვდომი თავდაცვის საშუალებების გამოკვლევაა საჭირო.[40]

უსაფუძვლო ძალადობრივი პასუხი საფრთხისადმი ნაკლებად სავარაუდოა, რომ აუცილებელი მოგერიების ვითარებით გამართლდეს. მაგალითად, თუ A B-ს ძლიერად დაარტყამს მუცელში და ამის საპასუხოდ, B დანას ჩაარტყამს თავში ალენს, ამ შემთხვევაში, რთული იქნება B-ს ქმედების გამართლება და მისი აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში მოქცევა. მეორე მხრივ, თუ A დანას ამოიღებს და დაარტყამს B-ს, ამ დროს, B-ს უკვე შეუძლია თქვას რომ მისი სიცოცხლე საფრთხეში იყო და მას შეუძლია თავდამსხმელის მომაკვდინებელი ზომები მიიღოს და ეს შესაძლოა სავსებით გამართლებულად ჩაითვალოს აუცილებელი მოგერიების გამოვლინებად.

ო. გამყრელიძე აღნიშნავს, რომ როდესაც საუბარია აუცილებელი მოგერიებისას თავდაცვის შეუსაბამობაზე თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან, ეს შეუსაბამობა აშკარა უნდა იყოს. მაგრამ აშკარა შეუსაბამობა თავდაცვასა და თავდასხმას შორის ყოველთვის არ ნიშნავს უიარაღო თავდამსხმელის იარაღით მოგერიებას. ო. გამყრელიძე თვლის, რომ ასეთ დროს უნდა შეფასდეს შექმნილი ვითარება და იმის მიხედვით გადაწყდეს, არის თუ არა აქ მოგერიების გადაცილება. მისი აზრით, თუ თავდამსხმელი ფიზიკურად აშკარად ძლიერია და შეუძლია მოაკვდინოს მომგერიებელი, ან ერთ კაცს რამდენიმე კაცი ესხმის თავს, ასეთ დროს მომგერიებელს უფლება აქვს თავდაცვისა და თავდასხმის საშიშროების აშკარა შეუსაბამობა იარაღის მეშვეობით გაათანაბროს და ამ შემთხვევაში მოგერიების გადაცილებას ადგილი არ ექნება. ასეთი მდგომარეობის

[40] . http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/Irakli_Dvalidze.pdf

საილუსტრაციოდ ო. გამყრელიძეს სასამართლო პრაქტიკიდან მოჰყავს შემდეგი მაგალითი:[41] ქ. თბილისის დიდუბე-ჩუღურეთის რაიონის სასამართლოს 2001 წლის 19 მარტის განაჩენით გ.დ-ს მსჯავრი დაედო საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 113-ე მუხლით. ვ.დ-მ გ.დ წააქცია, წაქცეულს ზემოდან მოექცა და ცემდა. გ.დ ვ.დ-ს ვერ იცილებდა და ამის გამო ფეხზე წამოდგომას ვერ ახერხებდა, რადგან საქმის მასალებით თუ ვიმსჯელებთ, ვ.დ. მასზე გაცილებით ძლიერი იყო. თანაც, კამათისა და ჩხუბის ინიციატივა ა-ს და ვ.დ.-სგან მოდიოდა, რომლებმაც გ.დ. ძალით ჩაიყვანეს ეზოში და ჩხუბში ჩაითირეს. ასეთ პირობებში გ.დ-მ "ბაბოჩკა" დანით დაჭრა თავდამსხმელი, რომელიც შემდეგ საავადმყოფოში გარდაიცვალა. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს, რომ განაჩენში ერთი სიტყვითაც არ არის ნათქვამი, რატომ ჩათვალა სასამართლომ ეს ქმედება აუცილებელი მოგერიების გადამეტებით ჩადენილ მკვლელობად და რატომ არ მოქმედებდა გ.დ. აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში. იგი მიიჩნევს, რომ სინამდვილეში გ.დ-ს მოქმედება აუცილებელი მოგერიება იყო. ამდენად, მომგერიებელი უთანასწორო ბრძოლაში ფიზიკური დაპირისპირებისასაც შეიძლება აღმოჩნდეს, როდესაც თავდამსხმელი გაცილებით უფრო ძლიერია და ამ დროს, მომგერიებელს ენიჭება უფლება არსებული ძალთა შეუსაბამობა იარაღის გამოყენებით დააბალანსოს.[42]

თ. შავგულიძე თვლის, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება საზოგადოებრივად საშიშ ქმედებას წარმოადგენს, რადგან მომგერიებელი ხელმყოფელს ისეთ ზიანს აყენებს, რომელიც აშკარად აღემატება იმას, რაც ხიფათის ასაცილებლად იყო აუცილებელი და ამდენად, ზიანის მიყენება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადამეტების დროსაც მიმართულია საზოგადოებრივად საშიში ხელყოფის წინააღმდეგ და მომგერიებელი სამართლებრივი ინტერესების დაცვის მიზნით მოქმედებს, რაც ამცირებს ამ ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხს. თ. შავგულიძე მიიჩნევს, რომ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება არის სამართლებრივი ინტერესის დაცვა, მაგრამ ისე, რომ აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების ერთ-ერთი პირობა, კერძოდ, მისი ფარგლები დარღვეულია. მისი თქმით, აუცილებელი

[41] საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2002, N12, გვ. 1954-1955

[42] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 304-305

მოგერიების ფარგლებს გადაცილება მხოლოდ მაშინ შეიძლება ჰქონდეს ადგილი, როდესაც აუცილებელი მოგერიების ვითარების ყველა პირობა არსებობს და ამასთნავე, მომგერიებელს არ დაურღვევია დაცვის მართლზომიერების პირობები და დარღვეულია მხოლოდ მოგერიების ფარგლები. იგი მიუთითებს, რომ თუ აუცილებელი მოგერიების ვითარების რომელიმე პირობათაგანი არ არსებობს, ეს ნიშნავს, რომ საერთოდ გამოირიცხება აუცილებელი მოგერიების ვითარება და შესაბამისად, ასეთ დროს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება ობიექტურად შეუძლებელია. თუმცა იგი იმასაც აღნიშნავს, რომ აუცილებელი მოგერიების დროს მისი ფარგლების გადამეტების პოტენციური შესაძლებლობა ყოველთვის არსებობს, მაგრამ მაშინაც დაცვის მართლზომიერების ნებისმიერი პირობის დარღვევა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების დარღვევად არ უნდა შეფასდეს. მისი აზრით, აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადამატებაზე ლაპარაკიც კი ზედმეტია, როდესაც მომგერიებელი დაცვის მიზნით არ მოქმედებს, ან ზიანი მესამე პირს ადგება და არა საშიშროების უშუალო წყაროს. [43]

ი. ხერხეულიძე აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების საკითხთან დაკავშირებით აღნიშნავს, რომ ქართულ სისხლის სამართალში აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების კვლევის საგნად ძირითადად გვევლინება: თავდასხმისა და თავდაცვის პროპორციულობა, ინტერესთა თანაფარდობა, მოგერიებისას გამოყენებული ძალის საჭიროება და ინტენსივობა. ის ამბობს, რომ საერთო სამართლის ქვეყნები არ იცნობენ "აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებას" და ამის ნაცვლად ისინი იყენებენ "არასრული აუცილებელი მოგერიების" ინსტიტუტს, რომელიც განსხვავდება ჩვენთვის ტრადიციულად ნაცნობი აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილების ფენომენისგან.[44]

ხელყოფის ინტენსივობის საკითხთან დაკავშირებით არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა. თ. შავგულიძე მიუთითებს, რომ აუცილებელი მოგერიება ხელყოფისა

---

[43] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 132-134

[44] ი. ხერხეულიძე, აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლო-საქსური ტიპის) სამართალში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2008, გვ. 195

და მოგერიების ერთობლიობაა. ამიტომ, მისი აზრით, ხელყოფის ინტენსივობის საკითხი უნდა წყდებოდეს არა თავისთავად, არამედ ხელმყოფელისა და მომგერიებლის ძალთა რეალური თანაფარდობისა და იმ ობიექტის დაზიანების ფაქტობრივი საშიშროების კვალობაზე, რომელიც უშუალოდ არის ხელყოფილი. მისი შემაჯამებელი პოზიცია ამ საკითხთან ასეთია, რომ ხელყოფისა და მოგერიების ინტენსივობის თანაფარდობის საკითხი უნდა წყდებოდეს, ერთი მხრივ, რეალური საშიშორების მიხედვით, რომელიც კონკრეტული სამართლებრივი ინტერესისათვის შეიქმნა, ხოლო მეორე მხრივ, იმ ზიანის ხარისხის მიხედვით, რომლის მიყენებაც აუცილებელია სამართლებრივი ინტერესის გადასარჩენად.[45]

ის მოსაზრება, რომ მოქალაქემ თავი უნდა აარიდოს დაპირისპირებას, როდესაც სამართლებრივ სიკეთეს საფრთხე ემუქრება, ქართული სისხლის სამართლის კანონმდებლოს მიერ უგულვებელყოფილია. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 28-ე მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, პირს აუცილებელი მოგერიების უფლება უნარჩუნდება იმისდა მიუხედავად, მას შეუძლია თუ არა ხელყოფის თავიდან აცილება ან საშველად სხვა ადამიანის მოხმობა. ამდენად, კანონი ადამიანს არ ავალდებულებს, მის თავს არსებულ საფრთხეს გაქცევით აარიდოს თავი, მაგრამ მან მართლზომიერების პირობებში უნდა იმოქმედოს.

ო. გამყრელიძე თავის ნაშრომში წერს, რომ მკვლელობას აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადამეტებით განასხვავებენ განზრახ მკვლელობისგან უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვებით, რაც დაზარალებულის არამართლზომიერი მოქმედებით არის გამოწვეული. ის აღნიშნავს, რომ მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის მომგერიებელი ტიპურად უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაშია. მისი აზრით, ეს კონკურენცია უნდა გადაწყდეს აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით განზრახი მკვლელობის სასარგებლოდ და ქმედება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 113-ე მუხლით უნდა დაკვალიფიცირდეს.[46]

---

[45] თ. შავგულიძე, ლ. სურგულაძე, საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 1988, გვ. 132-134

[46] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 305

იურისტთა ნაწილის აზრით, აფექტის დროს ადგილი აქვს ძლიერ სულიერ აღელვებას, ხოლო აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით მკვლელობისას მომგერიებელი იმყოფება ჩვეულებრივი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, რაც სრულიად მიუღებელია ო. გამყრელიძესთვის. ის თვლის, რომ არ შეიძლება ამ შემთხვევაში მომგერიებელი იყოს ჩვეულებრივი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, როდესაც მას თავდამსხმელთან სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა აქვს გამართული. აფექტური მკლვლელობის დროს კი მკვლელის სიცოცხლეს საფრთხე არ ემუქრებოდა. მისი აზრით, განზრახ მკვლელობა ისეთ ვითარებაში, როდესაც აუცილებელი მოგერიების გადამეტებაც არ არის და ჩადენილია ჩვეულებრივი მკვლელობა, თუ სასამართლოზე დადგინდება, რომ მკვლელი მოქმედებდა უეცარი ძლიერი სულიერი აღელვების მდგომარეობაში, უნდა დაკვალიფიცირდეს სისხლის სამართლის 111-ე მუხლით.[47]

ბ. ჯიშკარიანის აზრით, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით ჩადენილი მკვლელობა ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში ერთ-ერთ ყველაზე პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს. მისი აზრით, სსკ-ის 113-ე მუხლი, არა მხოლოდ პრაქტიკული, არამედ დოგმატიკური თვალსაზრისითაც სადავოა და გარკვეულწილად თავის თავს ეწინააღმდეგება, რადგან აუცილებელი მოგერიების ფარგლები თუ დარღვეულია, მაშინ ის მთლიანად უნდა გამოირიცხოს, რადგან აუცილებელი მოგერიება ან არსებობს ან არ არსებობს. მისი თქმით, სსკ-ის 113-ე მუხლი შეუალედურ პოზიციაზე დგას და გადაწყვეტილების ანალიზისას ხშირად გაურკვეველია, თუ რატომ ხდება ამ მუხლით კვალიფიკაცია, მაშინ, როდესაც შეიძლებოდა ქმედება საერთოდ არ ჩათვლილიყო აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებად. მკვლელობა აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებით აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობას გულისხმობს, ხოლო იქ, სადაც არ არის აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა, არ შეიძლება მოხდეს მისი ფარგლებს გადაცილებაც.[48]

---

[47] ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ. 306

[48] ჯიშკარიანი ბ., კაზუსები სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015, გვ.134

თავი IV. აუცილებელი მოგერიების პროვოკაცია

4.1. აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის სახეები

მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისაგან საკუთარი ან სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დასაცავად განხორციელებული მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა ხშირ შემთხვევებში შესაძლოა პროვოცირებული იყოს იმ პირის ქმედებით, რომელზეც განხორციელდა თავდასხმა.

სამართლებრივი კუთხით, განასხვავებენ აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის ორ სახეს. კერძოდ:

- გამიზნული;
- სოციალურ-ეთიკურად დასაძრახი.

იმ შემთხვევაში, როცა ქმედებები სოციალურ-ეთიკურად მისაღები და მართლზომიერია, ისინი არ ჩაითვლება აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციად და შესაბამისად, ამ ქმედებების შედეგები ვერ გამოიწვევს აუცილებელი მოგერიების უფლების სოციალურ-ეთიკურ შეზღუდვებს. აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციასთან გვაქვს საქმე, მაშინ, როცა ქმედება ხორციელდება განზრახვით ან გაუფრთხილებლობით. ამ შემთხვევაში პროვოკაციას განსხვავებული მოთხოვნები წაეყენება .

გამიზნული პროვოკაციული მოქმედების ჩადენისას პირის მიზანია მის მიერ პროვოცირებული პირის მიერ განხორციელებულ იქნას მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა, თვითონ კი, ისარგებლებს რა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობით, მიაყენოს დაზიანება, ან მოკლას თავდამსხმელი. ამ დროს შესაძლოა პროვოკატორმა შეგნებულად დაუშვას პროვოცირებულის შესაძლო თავდასხმა მასზე და გამოიყენოს არსებული სიტუაცია თავდამსხმელთან ანგარიშის გასასწორებლად.

მ. ტურავა აღნიშნავს, რომ მსგავსი გარემოება სრულიად არ ცვლის პროვოკაციის ხასიათს და მოჰყავს მაგალითი: A მივიდა B-ს საცხოვრებელ კორპუსთან, დაურეკა ტელეფონზე და წინასწარ განზრახვით, გასაღიზიანებლად, მიაყენა სიტყვიერი შეურაცხყოფა, რათა საპასუხოდ მიეღო მისგან თავდასხმა. მისი სურვილი იყო ესარგებლა ამ სიტუაციით და მოეკლა B. A წინასწარ მოემზადა გათვლილი სცენარისთვის და B-ს საცხოვრებელ კორპუსთან ცეცხლსასროლი იარაღით მივიდა. შემდეგ, გამოიყენა არსებული სიტუაცია და მის მიერ

პროვოცირებული თავდამსხმელი მასზე განხორციელებული მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის დროს მოკლა.[49]

პროვოცირებული ქმედების მიმართ განხორციელებული მოგერიების მართლზომიერებასთან მიმართებით, არსებობს განსხვავებული შეხედულებები. კერძოდ, ე.წ. გამიზნული პროვოკაციის შემთხვევაში, როცა მომგერიებელი თავდასხმის პროვოკაციას მიმართავს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში თავდამსხმელის მოკვლის მიზნით, მისი ქმედება ვერ ჩაითვლება მართლზომიერად და შესაბამისად, პროვოკატორი ისჯება განზრახი დანაშაულისათვის. *[C.Roxin, მე-4 გამოცემა, 2006, გვ.687-688].* მკვლევართა მეორე ნაწილი გამიზნული პროვოკაციის დროს პროვოკატორს აუცილებელი მოგერიების სრულ უფლებას ანიჭებს, რადგან თვლის, რომ მიუხედავად იმისა, რომ თავდასხმა პროვოცირებულია, პროვოკატორზე განხორციელებული თავდასხმა მაინც მართლსაწინააღმდეგოა. ანუ, მარტივად რომ ვთქვათ, პროვოკაცია პროვოცირებულის თავდასხმას არ უსპობს მართლსაწინააღმდეგო ხასიათს, რის გამოც პროვოკატორს არ ტოვებს დაცვის გარეშე. *[Wessels/W.Beulke, 38-ე გამოცემა, 2008, გვ.11].* ზოგი ავტორის აზრით, განზრახ პროვოკატორს აუცილებელი მოგერიების უფლება მთლიანად არ ერთმევა და პირველ რიგში, მას აქვს თავდასხმის თავიდან აცილების ვალდებულება, მაგალითად, მსუბუქი დაზიანებების მიღების გზით. ამ მიდგომით, იმ შემთხვევაში, თუ პროვოკაციის შემდეგ შეუძლებელი იქნა საფრთხის აცილება, სამართალმა პროვოკატორიც არ უნდა უნდა დატოვოს გამოუვალ მდგომარეობაში და შესაბამისად, მას უნდა ჰქონდეს აუცილებელი მოგერიების უფლება. თუ ადამიანი გამიზნულად და შეგნებულად მოახდენს საკუთარ თავზე ხელყოფის პროვოცირებას იმისთვის, რომ კონკრეტული პიროვნების აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობით შენიღბული დაზიანების შესაძლებლობა მიეცეს, მაშინ მისი ქმედება უფლების ბოროტად გამოყენებაა, რის გამოც თავს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობით ვერ გაიმართლებს. *[H. Fuchs, მე-6 გამოცემა, გვ. 146].* [50]

უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი ადამიანის მოქმედება მართლსაწინააღმდეგოა, თუ მხოლოდ სოციალურ-ეთიკურ გაკიცხვას იმსახურებს , იგი თავად არის სხვისი ინტერესების მართლსაწინააღმდეგო ხელმყოფი. ამდენად, მხარდაჭერას არ იმსახურებს საწინააღმდეგო მოსაზრება, რომლის თანახმადაც, აუცილებელი მოგერიების უფლება გამიზნულად პროვოკაციის მომწყობ ადამიანსაც წარმოეშობა, რადგან მართლწესრიგი პროვოცირებულისგან პროვოკაციის მიმართ სიმტკიცეს მოითხოვს. თუ პიროვნებას აუცილებელი მოგერიების

[49] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 191
[50] იქვე, გვ.192

უფლების გამიზნულად ბოროტად გამოყენება სურს, ამ შემთხვევაში, სამართალი მის მხარეს არ დგას და აქედან გამომდინარე, აუცილებელი მოგერიების უფლების გამორიცხვა დაცვის ღირსი პოზიციების დათმობა არ იქნება.[51]

ამგვარად, ბოროტი განზრახვის სისრულეში მოსაყვანად აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობის შექმნა გამიზნული პროვოკაციის გამოყენების მეშვეობით, მართლსაწინააღმდეგოა და გამართლებას არ იმსახურებს. თუ ამასთან ერთად, ასეთი ქმედება სოციალურად და ეთიკურად გასაკიცხიცაა, ის სამართლებრივი ინსტიტუტის არსს ეწინააღმდეგება და შესაბამისად, პროვოკატორს ჩამოერთმევა აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა.[52]

სამართლებრივად ნებადართული ან სოციალურად მიღებული ქმედება არ უნდა იწვევდეს აუცილებელი მოგერიების რაიმე სახის შეზღუდვას. მაგალითად, თუ A სეირნობს გვიან ღამით პარკში და ის სავარაუდოდ უშვებს მასზე თავდასხმის შესაძლებლობას, იმ შემთხვევაში, თუ მასზე რეალურად განხორციელდება მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფა. მას უფლება აქვს, გამოიყენოს აუცილებელი მოგერიების უფლება, იმდენად, რამდენადაც, სეირნობა არ ითვლება არამართლზომიერ ქმედებად, A- ს არ ეზღუდება თავდასხმის მოგერიების უფლება. ასეთ შემთხვევაში, მას არ მოეთხოვება, ეცადოს, რომ შედეგი თავიდან აიცილოს.

მკვლევართა შორის არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, თუ ადამიანი გამიზნულად ან სხვაგვარად გასაკიცხი ფორმით ჩაიგდებს თავს აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში, მაშინ იგი ვალდებულია ნაწილობრივ მისივე ბრალით განხორციელებული ხელყოფისას ქმედით დათმობებზე წავიდეს, ხოლო იმ შემთხვევაში, თუ დათმობის შესაძლებლობა არ არსებობს, იგი გონივრულ ფარგლებში მხოლოდ მისგან მოსალოდნელი, მოგერიებითი ქმედებებით უნდა შემოიფარგლოს.[53]

თუ ამგვარი ღონისძიება (დასახმარებლად სხვისი მოხმობის ჩათვლით) საკმარისია ხელყოფის გასანეიტრალებლად, მაშინ აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფი პიროვნება აგრესიულ თაავდაცვაზე აღარ უნდა გადავიდეს. მეორე მხრივ, ადამიანისგან, ასეთ დროს, სერიოზული დაზიანებების მოთმენის მოთხოვნა მიუღებელია. როდესაც დაცვის სხვა საშუალებები ამოწურულია, ან საკმარისად ეფექტურ დაცვას ვერ უზრუნველყოფენ, ინტერესთა

---

[51] ი. ვესელსი, ვ. ბოილკე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, დანაშაული და მისი აგებულება, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010, გვ. 191

[52] მ. ტურავა, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 193

[53] იქვე, გვ.194

ხელყოფის ინტენსივობის მიხედვით, იარაღის გამოყენება, უკიდურესი საჭიროებისას კი ხელმყოფის მოკვლაც, ნებადართულია. (ე.წ. სამი საფეხურის თეორია: დათმობა, თავდაცვითი მოგერიება და საბრძოლო მოგერიება). თავდასხმა შეიძლება გამოწვეული იყოს ასევე პროვოკატორის წინარე შეგნებული გაუფრთხილებლობითი ქმედებით, როდესაც მას შეგნებული აქვს პროვოცირებულის მხრიდან თავდასხმის შესაძლებლობა, მაგრამ უსაფუძვლოდ იმედოვნებს, რომ მის ქმედებაზე პროვოცირებულს რეაქცია არ ექნება. განსხვავებით თვითიმედოვნებისგან, პირის მიერ თავისი დაუდევარი მოქმედებით გამოწვეული პროვოკაცია, გარდა ძალაზე გამონაკლისი შემთხვევებისა, გამორიცხავს აუცილებელი მოგერიების უფლებას. აუცილებელი მოგერიების არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად სხვაგვარად დასაძრახი პროვოკაციის დროს აუცილებელი მოგერიების უფლება არ არსებობს სრული მოცულობით. [54]

თ. ცქიტიშვილის აზრით, პროვოკატორი იმ მიზნით მოქმედებს, რომ თავდასხმის პროვოკაცია მოახდინოს და თუ იგი ამას შეძლებს, რა აზრი აქვს მისგან იმის მოთხოვნას, რომ პროვოკაციული მოქმედებით გამოწვეული თავდასხმა თავდაცვითი და არა თავდასხმითი საშუალებით მოიგერიოს. იგი ამბობს, რომ ეს ყოველივე იმას ჰგავს, რომ მკვლელს, რომელმაც მოკვლის მიზნით დაჭრა ადამიანი, მოსთხოვო დაჭრილისათვის დახმარების აღმოჩენა მის გადასარჩენად. ის არ ეთანხმება მ. ტურავას იმის თაობაზე, რომ გაუფრთხილებლობითი ქმედებაც შესაძლოა პროვოკაციად შეფასდეს, რადგან მისი აზრით, პროვოკაცია თავისი ბუნებით განზრახი ქმედებაა და იგი გაუფრთხილებლობას გამორიცხავს. ის მიუთითებს, რომ პროვოკაცია გამიზნული, შეგნებული ქმედებაა და პროვოკაციად არ შეიძლება ჩაითვალოს ადამიანისათვის შემთხვევით, ყოველგვარი წინასწარგანზრახულობის გარეშე მხრის გაკვრა. [55]

მისი შეხედულებით, აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციად უნდა ჩაითვალოს პირდაპირი განზრახვით განხორციელებული ქმედება. თუ აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციად მხოლოდ ისეთ ქმედებას ჩავთვლით, როდესაც პროვოკატორს მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმის პროვოცირების მიზანი გააჩნია, აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის განხორციელების შესაძლებლობა ევენტუალური განზრახვით გამოირიცხება.ავტორი მიუთითებს, რომ ყოველგვარი წინასწარგანზრახულობის გარეშე

[54] ი. ვესელსი, ვ. ბოილკე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, დანაშაული და მისი აგებულება, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010, გვ. 192

[55] თ. ცქიტიშვილი, აუცილებელი მოგერიება როგორც პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოება, წიგნში გ. ფერაძე (რედ.), სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, მე-2 წიგნი, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 2012, გვ. 631

ადამიანისთვის მხრის გაკვრა არ შეიძლება შეფასდეს პროვოკაციად, რადგან ეს ქმედება სისხლისსამართლებრივად რელევანტური არ არის. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ არაგამიზნული პროვოკაციის არსებობის შესაძლებლობის გამორიცხვა არ შეიძლება. სავსებით რეალურია, რომ ადამიანმა თავისი გაუფრთხილებლობითი და არაგამიზნული ქმედებით სხვა ადამიანის პროვოცირება მოახდინოს. მართალია, პროვოკაცია ძირითადად განზრახ ქმედებასთან ასოცირდება, მაგრამ შესაძლოა ადამიანის არაგამიზნული ქმედებაც იყოს პროვოკაციული ელემენტების მატარებელი, რომელიც შესაძლებელია სხვა პირის გაღიზიანების საფუძველი გახდეს.[56]

გასაკიცხი წინარე ქცევის საფუძველზე ამოქმედებული აუცილებელი მოგერიების უფლებების შეზღუდვები ყოველთვის ითვალისწინებს იმ პირობას, რომ პროვოცირებულ წინარე ქცევასა და ქმედების განხორციელების მომენტში არსებულ სიტუაციას შორის მჭიდრო სივრცობრივი და დროითი კავშირი უნდა არსებობდეს (პროვოკაციის ობიექტური კავშირი). ამასთანავე, წინარე ქცევა ხელმყოფის ან მისი ახლობლის უფლებათა სფეროს უნდა ხელყოფდეს, რაც უფლებას მისცემს ხელმყოფს ინდივიდუალურად სწორედ მან იგრძნოს თავი პროვოცირებულად (პროვოკაციის სუბიექტური კავშირი).[57]

---

[56]თ. ცქიტიშვილი, აუცილებელი მოგერიება როგორც პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოება, წიგნში გ. ფერაძე (რედ.), სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, მე-2 წიგნი, გამომცემლობა "მერიდიანი", თბ., 2012, გვ. 634

[57]ი. ვესელსი, ვ. ბოილკე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, დანაშაული და მისი აგებულება, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010, გვ. 192

თავი V. კვლევის შედეგები

ჩატარებულმა კვლევამ საშუალება მოგვცა ჩამოვაყალიბოთ კვლევის შედეგები. კერძოდ:

- აუცილებელი მოგერიების სამართლებრივი ინსტიტუტი სამი ნიშნისგან შედგება. მათ შორისაა:

  1.უკიდურესი მდგომარეობა;

  2.უკიდურესობით გამოწვეული ქმედება;

  3.თავდაცვის სურვილი.
- არსებობს შემთხვევები, როდესაც აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობას თან ახლავს სოციალურ-ეთიკური შეზღუდვები;
- უკიდურესი აუცილებლობა, თავის მხრივ, იყოფა სამ კომპონენტად: 1.სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა;

  2.ხელყოფის იმწუთიერობა;

  3.ხელყოფის მართლწინააღმდეგობა.

  თითოეული მათგანის არსებობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ აუცილებელი მოგერიება მართლზომიერი იყოს და შესაბამისად, წარმოადგენდეს ადამიანის გამართლების საფუძველს.
- აუცილებელი მოგერიების უფლება კანონით დაცული სამართლებრივი სიკეთის დაცვის საშუალებაა და შესაბამისად, ამ დროს ხელყოფის ობიექტს წარმოადგენს სამართლებრივი სიკეთე, რომელიც შესაძლოა იყოს, როგორც ინდივიდუალური, ასევე საყოველთაო.
- აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობა შეიძლება როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით, როცა არსებული ვითარებიდან გამომდინარე, უმოქმედობა ერთადერთი საშუალებაა ხელყოფის თავიდან ასაცილებლად.
- აუცილებელი მოგერიებისას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ხელყოფის იმწუთიერობას. ანუ, მოგერიებითი ქმედება მიმართული უნდა იყოს იმწუთიერი საფრთხისადმი. აქედან გამომდინარე, ყოვლად დაუშვებელია პრევენციული აუცილებელი მოგერიება, იმ მიზეზით, რომ ასეთ დროს სამართლებრივ სიკეთეს საფრთხე იმწუთიერად არ ემუქრება და შესაბამისად, მოქალაქეს აუცილებელი მოგერიებით სარგებლობის უფლება ვერ მიენიჭება.

- დამთავრებული ხელყოფის შემდეგ აუცილებელი მოგერიება დაუშვებელია გამომდინარე იქედან, რომ თუ თავდამსხმელი თავის მიზანს მიაღწევს და დააზიანებს სამართლებრივ სიკეთეს, მასზე შემდგომი შურისძიება აუცილებელ მოგერიებად აღარ ითვლება.
- იმ შემთხვევაში, როცა თავდამსხმელი სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის პროცესში საკუთარი გადაწყვეტილებით ან მისგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო წყვეტს თავდასხმას და შესაბამისად, თავდამსხმელისგან აღარ მომდინარეობს არანაირი საფრთხე, რომელიც მსხვერპლს ავნებს, აუცილებელი მოგერიების უფლება არ არსებობს
- ადამიანს კონკრეტული ვითარების ადეკვატურად შეფასების შედეგად, შეუძლია თავდამსხმელის მხრიდან მომდინარე საფრთხეს პირველმა უპასუხოს. ის ვალდებული არ არის, რომ დაელოდოს თავდამსხმელს სანამ ის ზიანს მიაყენებს მას და მხოლოდ ამის შემდეგ მოიგერიოს თავდასხმა.
- თუ თავდასხმის საფრთხე გარდაუვალია და დროის უმოკლეს მონაკვეთში აუცილებლად განხორციელდება, მაშინ მომგერიებელს უფლება აქვს პირველმა გამოიყენოს გარდაუვალი თავდასხმის აღმკვეთი ძალა.
- მართლწინააღმდეგობა აუცილებლად უნდა იყოს რეალური და არა მომგერიებლის წარმოდგენაში არსებული სავარაუდო მოვლენა. მართლწინააღმდეგობა თავის თავში მოიცავს მის რეალურ და ობიექტურ ხასიათს, მაგრამ მისი განცალკევებით განხილვა საჭიროა აუცილებელი მოგერიების, მოჩვენებითი აუცილებელი მოგერიებისგან გასამიჯნად, რადგან აუცილებელი მოგერიება და მოჩვენებითი აუცილებელი მოგერიება ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავებული ქმედებებია.
- ხშირად მოჩვენებით აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფი ადამიანი მის თავს განვითარებულ მოვლენებს მცდარად, არასწორად აფასებს. შესაძლოა მას ამის გამო ეგონოს, რომ მასზე მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა ხორციელდება და აქედან გამომდინარე, დააზიანოს მის წარმოსახვაში არსებული თავდამსხელი, რომელიც ფაქტობრივად მისთვის საფრთხეს არ წამოადგენს.
- პირი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან არ გათავისუფლდება და პასუხს აგებს გაუფრთხილებლობითი ქმედებისათვის იმ შემთხვევაში, თუ მას

მოჩვენებითი აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში ყოფნისას მოვლენების მცდარად შეფასება საპატიებელ შეცდომად არ ჩაეთვლება.

- აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობა შეუძლია ნებისმიერ ადამიანს, რომლის მიმართაც ადგილი აქვს მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფას, თუ თავდასხმა მოქალაქის მიერ შეგნებული და განზრახი პროვოკაციის შედეგად არ არის გამოწვეული.
- აუცილებელი მოგერიებისას თავდასხმის მომგერიებელს კანონით დაცული სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი და სურვილი უნდა ამოძრავებდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სახეზე არ გვექნება აუცილებელი მოგერიება, რადგან თავდაცვის მიზნის გარეშე მოქმედი ადამიანი აუცილებელი მოგერიების მართლზომიერების პირობებს არ აკმაყოფილებს და აქედან გამომდინარე, კანონმდებლის მიერ მისი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან განთავისუფლების ინტერესიც ქრება.
- იმის მიუხედავად, თუ აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობისას რა მოტივით მოქმედებს პირი, მთავარია, მას ჰქონდეს მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან როგორც თავისთვის, ისე სხვისთვის ღირებული სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი, რადგან სწორედ მიზანი აქცევს ქმედებას როგორც მართლზომიერად, ისე მართლსაწინააღმდეგოდ.
- ცალკეულ შემთხვევებში აუცილებელი მოგერიების უფლება იზღუდება სოციალურ-ეთიკური საფუძვლებით და შესაბამისად, იზრდება მოთხოვნები მომგერიებლის მიმართ.
- როდესაც სახეზე გვაქვს სამართლებრივი სიკეთის უმნიშვნელო ხელყოფა, აუცილებელი მოგერიების უფლება საგრძნობლად იზღუდება ან მთლიანად გამოირიცხება.
- აუცილებელი მოგერიების უფლება იზღუდება მაშინაც, როდესაც მართლსაწინააღმდეგო თავდამსხმელად გვევლინება არაბრალეულად მოქმედი ან შეურაცხადი პირი. აქ იგულისხმება ბავშვის, ფსიქიკურად დაავადებული ან ალკოჰოლის ზემოქმედების ქვეშ მყოფი ადამიანის ქმედება, რომელიც შეურაცხად ან შეზღუდული შერაცხადობის მდგომარეობაშია. შესაბამისად, აუცილებელია, რომ მათ მიმართ მომგერიებელმა შედარებით ნაკლები ზიანის მიმყენებელი საშუალება გამოიყენოს, ხოლო მსგავსი შესაძლებლობის არსებობის შემთხვევაში

თავი აარიდოს მათთან დაპირისპირებას, მიუხედავად იმისა, რომ ქართული სისხლის სამართლის კანონდმდებლობა მართლსაწინააღმდეგო თავდამსხმელის მოგერიებისთვის თავის არიდებას არ მოითხოვს.

- მოთმენისა და შედარებით ნაკლებად საშიში მოგერიებითი საშუალების გამოყენების სტანდარტმა შესაძლოა დაიწიოს მთვრალ ადამიანთან მიმართებაში, რადგან ეს უკანასკნელი უკვე მომეტებული საფრთხის მატარებელია.
- აუცილებელი მოგერიების გამიზნული პროვოკაცია, რომელიც ამავდროულად, სოციალურ-ეთიკურად დასაძრახი ქმედებაცაა, სრულიად გამორიცხავს აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობას.
- აუცილებელი მოგერიების არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად დასაძრახი პროვოკაციის დროს მომგერიებელი ინარჩუნებს აუცილებელი მოგერიებით სარგებლობის უფლებას, მაგრამ მას თავდასხმის მოგერიება შეუძლია გარკვეული შეზღუდვების დაწესების ფონზე.
- იმისათვის, რომ აუცილებელი მოგერიება მართლზომიერად ჩაითვალოს და მომგერიებლის სისხხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკითხი არ დადგეს, უმნიშვნელოვანესია, რომ აუცილებელი მოგერიებისას მომგერიებელმა არ გამოიყენოს ისეთი თავდაცვის საშუალება, რომელიც აშკარა შეუსაბამობაში იქნება მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან მომდინარე საფრთხესთან და საშიშროებასთან.
- აუცილებელი მოგერიებისას არ ხდება სამართლებრივი სიკეთეების შეფასება მათი ღირებულების მიხედვით, მაგრამ აშკარად გამოკვეთილი და მკვეთრად გამოხატული განსხვავება, თავდაცვისა და თავდასხმის სიმძლავრეს შორის არ არის ნებადართული.
- აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებასთან გვაქვს საქმე იმ დროს, როცა პირი თავდასხმის მოსაგერიებლად თანაბრად ეფექტური საშუალებებიდან მიზანმიმართულად ყველაზე საშიშ და აშკარად შეუსაბამო საშუალებას ირჩევს.
- ზოგ შემთხვევებში ადამიანს შეუძლია სხვა პირი იარაღის გამოყენების გარეშე, მხოლოდ საკუთარი, ძლიერი ფიზიკური მონაცემების მეშვეობით სასიკვდილო შედეგამდეც კი მიიყვანოს. აქ უკვე შესაძლებელია ორთაბრძოლაში დაჩაგრულმა ადამიანმა უიარაღო, მაგრამ ფიზიკურად მასზე გაცილებით ძლიერი

თავდამსხმელისგან თავი იარაღით დაიცვას და მაინც არ გავიდეს აუცილებელი მოგერიების ფარგლებიდან.

- განზრახი დანაშაულისათვის ისჯება და აუცილებელი მოგერიებით არ მართლდება პირი, რომელიც მიზანმიმართულად ახდენს სხვა ადამიანის პროვოცირებას, რათა შემდეგ აუცილებელი მოგერიების უფლებით ბოროტად ისარგებლოს და მოკლას მისი ქმედების შედეგად გაღიზიანებული თავდამსმხელი, ხოლო იმ შემთხვევაში თუ პირი სხვა ადამიანის პროვოცირებას არაგამიზნულად, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად ან სხვავარად დასაძრახი ქმედებით მოახდენს, მაინც ეძლევა აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა, მაგრამ გარკვეული შეზღუდვების თანხლებით. ასეთ შემთხვევაში, სხვა ადამიანის გამღიზიანებელმა სამსაფეხურიანი თეორიის მიხედვით უნდა იმოქმედოს.

    1. პროვოკატორმა თავი უნდა აარიდოს მის მიერ პროვოცირებულ თავდამსხმელს ყველა შესაძლო გზის გამოყენებით, მათ შორის სხვა ადამიანისთვის დახმარების თხოვნით.
    2. არაგამიზნულად მოქმედ პროვოკატორს შეუძლია მხოლოდ თავდაცვითი ქმედებებით უზრუნველყოს გაღიზიანებული თავდამსხმელის მოგერიება,
    3. მას ეძლევა იმის უფლება, რომ პროვოცირებული თავდამსხმელი სამართლებრივი სიკეთის დაზიანებით მოიგერიოს და აღკვეთოს ნაწილობრივ მისი ბრალით გამოწვეული, რეალურად კი მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმა.

დასკვნა

აუცილებელი მოგერიება, როგორც მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოება, უძველესი, ე.წ. კლასიკური ხასიათის, ინსტიტუტია, რომელიც ცნობილი იყო ჯერ კიდევ ძველ რომში. „თუ ჩვენს სიცოცხლეს საფრთხე, ძალადობა, ყაჩაღობა ან მტრის იარაღი ემუქრება, მაშინ დაცვის ყველა საშუალება გამართლებულია. დაე, კანონი დადუმდეს იარაღის ჟღარუნში და ნუ მოგვთხოვენ ველოდოთ მას, თუკი ის, ვინც კანონს დაელოდება, უფრო ადრე გახდება უკანონობის მსხვერპლი, ვიდრე სხვას კანონით დათრგუნავდეს“ – ძველი რომაელი ორატორის, ფილოსოფოსისა და პოლიტიკური მოღვაწის მარკუს ტულიუს ციცერონის ეს სიტყვები ნათლად მიუთითებს აუცილებელი მოგერიების შინაარსსა და დანიშნულებაზე. თავდაცვის უფლება, მისი აზრით, ბუნებრივი, თანდაყოლილი უფლებაა და სახელმწიფომ მხოლოდ უნდა აღიაროს პირის ეს უფლება.[58]

დაე, კანონი დადუმდეს იარაღის ჟღარუნში და ნუ მოგვთხოვენ ველოდოთ მას, თუკი ის, ვინც კანონს დაელოდება, უფრო ადრე გახდება უკანონობის მსხვერპლი, ვიდრე სხვას კანონით დათრგუნავდეს“ – ძველი რომაელი ორატორის, ფილოსოფოსისა და პოლიტიკური მოღვაწის მარკუს ტულიუს ციცერონის ეს სიტყვები ნათლად მიუთითებს აუცილებელი მოგერიების შინაარსსა და დანიშნულებაზე. თავდაცვის უფლება, მისი აზრით, ბუნებრივი, თანდაყოლილი უფლებაა და სახელმწიფომ მხოლოდ უნდა აღიაროს პირის ეს უფლება.

მართალია, ციცერონი უშუალოდ არ საუბრობს აუცილებელ მოგერიებაზე, მაგრამ თავდაცვის უფლება მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისას სხვა არაფერია, თუ არა აუცილებელი მოგერიება. დღესდღეობით აუცილებელი მოგერიების შინაარსი უფრო გაფართოვდა და მასში იგულისხმება არა მხოლოდ საკუთარი, არმედ სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დაცვაც. თავდაცვის უფლებისგან განსხვავებით, სხვისი სამართლებრივი სიკეთის დაცვა ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება პირის ვალდებულებაც კი იყოს.[59]

კანონმდებლობით გათვალისწინებული აუცილებელი მოგერიების ინსტიტუტი წარმოადგენს ადამიანის გამართლების, ანუ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველს. კანონმდებელი მოქალაქეს უფლებას ანიჭებს, რომ საკუთარი ძალებით გაუმკვლავდეს მართლსაწინააღმდეგო თავდამსხმელის მიერ განხორციელებულ

[58] ხერხეულიძე ი., „აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლო -საქსური ტიპის) სამართალში“, თსუ, იურიდიული ფაკულტეტი,სადოქტორო დისერტაცია, თბილისი, 2008, გვ.12

უმართლობას და ხელმყოფის დაზიანების გზით დაიცვას არა მარტო თავისი, არამედ სხვისი სამართლებრივი სიკეთეც.

აუცილებელი მოგერიება დანაშაულის მეორე ნიშნის მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებაა. აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში მოქმედი მომგერიებლის გამართლება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მისი ქმედება აკმაყოფილებს როგორც ობიექტური, ასევე სუბიექტური ნიშნებით დაწესებულ მოთხოვნებს, რაც ნიშნავს იმას, რომ ხელყოფა მიმართული უნდა იყოს სამართლებრივი სიკეთის დაზიანებისკენ, უნდა იყოს იმწუთიერი და მართლსაწინააღმდეგო. მომგერიებელის ქმედება კი უნდა ხდებოდეს მართლსაწინააღმდეგო თავდასხმისგან სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზნით.

თუ პოტენციურმა დამნაშავემ იცის, რომ პირი აღჭურვილია სამართლებრივი სიკეთის დაცვის უფლებამოსილებით და მასზე თავდასხმის შემთხვევაში, ის აუცილებლად შეხვდება წინააღმდეგობას, მას მართლსაწინააღმდეგო ქმედების განხორციელებისგან თავის შეკავების უფრო დიდი მოტივი აქვს.

აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა აქვს ყველა პირს, რომელიც თავდსხმის ობიექტია და ამასთან ერთად, ხელყოფის საფრთხე ემუქრება მისთვის ან სხვისთვის მნიშვნელოვან სამართლებრივ სიკეთეს. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის შესაძლებლობა არ ვრცელდება პირზე, რომელსაც აუცილებელი მოგერიების ბოროტად გამოყენება აქვს გადაწყვეტილი.

რაც შეეხება აუცილებელი მოგერიების უფლებით სარგებლობის სოციალურ-ეთიკურ შეზღუდვებს, ამ შემთხვევაში მომგერიებლის ქმედების მართლზომიერად რომ ჩაითვალოს, იზრდება გარკვეული მოთხოვნები. კერძოდ, თუ მართლსაწინააღმდეგო თავდამსხმელი ბავშვი ან ფსიქიკურად დაავადებული პირია, ამ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ კანონის მიხედვით ადამიანი ვალდებული არ არის საფრთხის შემცველ სიტუაციას თავი დააღწიოს გაქცევით, ის მაქსიმალურად უნდა ეცადოს, რომ კონფლიქტურ ვითარებას თავი რაც შეიძლება მშვიდობიანი გზით დააღწიოს

თუ კონფლიქტური ვითარებიდან თავის დაღწევა დაპირისპირების გარეშე შეუძლებელი ხდება, ამ შემთხვევაში მომგერიებელმა თავდასხმის ნაცვლად, ისეთ თავდაცვით საშუალებებს უნდა მიმართოს, რომლებიც ხელმყოფის სამართლებრივი სიკეთისთვის ნაკლები ზიანის მომტანი იქნება.

იმ ცალკეულ შემთხვევებში, როდესაც ადგილი აქვს თავდამსხმელის მხრიდან სამართლებრივი სიკეთის უმნიშვნელო ხელყოფას, არსებითად იზღუდება ან საერთოდ ქრება

აუცილებელი მოგერიების უფლება. ამ უფლებას კარგავს გამიზნულად მოქმედი პროვოკატორი, არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად მიუღებელი და დასაძრახი ქმედებით გამოწვეულ პროვოკატორს თავდამსხმელის მოგერიება შეზღუდულად შეუძლია. რაც შეეხება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს, აქ კანონმდებელი კონკრეტულად აღნიშნავს, რომ მოქალაქის მიერ აუცილებელი მოგერიების ფარგლების გადაცილებასთან საქმე გვაქვს მაშინ, როცა მისი მხრიდან თავდასხმის ხასიათთან და საშიშროებასთან აშკარად შეუსაბამო საშუალებებია გამოყენებული.

არის შემთხვევები, როცა თითქოს მომგერიებლის მიერ მასზე განხორციელებული თავდასხმის მოსაგერიებლად გამოყენებულია არაპროპორციული თავდაცვის საშუალება, მაგრამ კონკრეტული შემთხვევის დეტალური განხილვისა და შესწავლის შედეგად შესაძლოა დადგინდეს, რომ განსაცდელში ჩავარდნილ პირს ფიზიკურად არ ჰქონდა არანაირი, შედარებით ნაკლებად სახიფათო საშუალების გამოყენების შესაძლებლობა.

აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილება მაშინ იჩენს თავს, როცა მომგერიებელს გააჩნია შედარებით ფართო არჩევანი მართლსაწინააღმდეგო ხელყოფისგან თავის დასაცავად და ხელყოფის მოსაგერიებლად, მაგრამ შეგნებულად მაინც ყველაზე სახიფათო და მძიმე შედეგის მომტან საშუალებას ირჩევს და იყენებს. ამდენად, იმისთვის, რომ არ გაჩნდეს კითხვები ქმედების კვალიფიკაციის სისწორესა და სამართლიანობასთან მიმართებაში, ამ კერძო შემთხვევაშიც, ძალზე მნიშვნელოვანია გადაწყვეტილებების დასაბუთების მაღალი ხარისხი. რაც შეეხება აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციის საკითხს, გამიზნული პროვოკაცია, რომელიც პროვოკატორისთვის წარმოადგენს მის მიერ პროვოცირებული თავდამსხმელის დაზიანების საშუალებას, აუცილებელი მოგერიებით ვერ გამართლდება.

შეგნებულად და მიზანმიმართულად მოქმედ პროვოკატორს არ შეუძლია თავდამსხმელის დაზიანების შემთხვევაში თავი აუცილებელი მოგერიების უფლების სარგებლობით იმართლოს, იმ მარტივი მიზეზით, რომ მისი ქმედება სოციალურად და ეთიკურად გასაკიცხად მიიჩნევა.

არაგამიზნული, მაგრამ სოციალურ-ეთიკურად დასაძრახი პროვოკაციის დროს. პროვოკატორს სავსებით კანონიერად უწესდება გარკვეული შეზღუდვები, რაც ნიშნავს იმას, რომ შეუგნებლად პროვოკაციული სიტუაციის შექმნელმა პირველ რიგში ჯერ თავი უნდა აარიდოს თავდამსხმელთან დაპირისპირებაში შესვლას და თუ ამის შესაძლებლობა არ ექნება,

ჯერ თავდაცვითი ქმედებებით შეეცადოს მოიგერიოს თავდასხმა და მხოლოდ ამის შემდეგ მიიღოს თავდასხმითი ზომები.

გამოყენებული ლიტერატურა

მონოგრაფიები

1. გამყრელიძე ო., სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2015;

2. გამყრელიძე ო. და სხვები, სისხლის სამართლის სასამართლო პრაქტიკის კომენტარი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, თბ., 2002;

3. დვალიძე ი., მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2008;

4. ვესელსი ი., ბოილკე ვ., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, დანაშაული და მისი აგებულება, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2010;

5. ნაჭყებია გ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2011;

6. პრადელი ჟ., შედარებითი სისხლის სამართალი, 1999;

7. ტურავა მ., სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013;

8. ტურავა მ., სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება ,გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2011

9.შავგულიძე თ., სურგულაძე ლ., საზოგადოებრივი საშიშროების გამომრიცხველი გარემოებანი სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 1988;

10.სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, ავტორთა კოლექტივი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2007;

11.ცქიტიშვილი თ., აუცილებელი მოგერიება, როგორც პასუხისმგებლობის გამომრიცხველი გარემოება, წიგნში გ. ფერაძე (რედ.), სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, მე-2 წიგნი, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბ., 2012;

12. წულაია ზ., სისხლის სამართალი, პირველი ტომი, თბ., 1999;

13. წულაია ზ., დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბ., 2000;

14. ხერხეულიძე ი., აუცილებელი მოგერიება ქართულსა და საერთო (ანგლოსაქსური ტიპის) სამართალში, თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბ., 2008;

15. ჯიშკარიანი ბ., კაზუსები სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში, გამომცემლობა „იურისტების სამყარო“, თბ., 2015;

16. ჯიშკარიანი ბ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, გამომცემლობა "იურისტების სამყარო", თბ., 2012

სასამართლო პრაქტიკა

17. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2002, N12;

ნორმატიული აქტები

18. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 1999; თბ.,2020

ვებ. გვერდები

19. www.matsne.gov.ge

20.http://oldtbappeal.court.ge/upload/r_845.pdf

22. http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/Irakli_Dvalidze.pdf